

Z ROSJĄ ZA MIEDZĄ

POLITYKA BEZPIECZEŃSTWA FINLANDII

Piotr Szymański

NUMER 73
WARSZAWA
MAJ 2018

Z ROSJĄ ZA MIEDZĄ

POLITYKA BEZPIECZEŃSTWA FINLANDII

Piotr Szymański

OSW

CENTRE FOR EASTERN STUDIES
OŚRODEK STUDIÓW WSCHODNICH im. **Marka Karpia**

© Copyright by Ośrodek Studiów Wschodnich
im. Marka Karpia / Centre for Eastern Studies

REDAKCJA MERYTORYCZNA

Mateusz Gniazdowski, Justyna Gotkowska

REDAKCJA

Katarzyna Kazimierska

WSPÓŁPRACA

Halina Kowalczyk, Anna Łabuszewska

OPRACOWANIE GRAFICZNE

PARA-BUCH

ZDJĘCIE NA OKŁADCE

Aleksey Stemmer/Shutterstock.com

SKŁAD

GroupMedia

MAPA I WYKRESY

Wojciech Mańkowski

WYDAWCA

Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia

Centre for Eastern Studies

ul. Koszykowa 6a, Warszawa

Tel.: + 48 /22/ 525 80 00

Fax: + 48 /22/ 525 80 40

osw.waw.pl

ISBN 978-83-65827-23-4

Spis treści

TEZY **/5**

WSTĘP **/7**

I. AUTONOMIA, NIEPODLEGŁOŚĆ, FINLANDYZACJA /8

II. ROSJA – SZANSA I ZAGROŻENIE /13

- 1. Rosja jako źródło szans /13**
- 2. Rosja jako źródło zagrożeń /17**

III. KOOPERATYWNA BEZALIANSHOWOŚĆ /23

- 1. Współpraca ze Szwecją /23**
- 2. Współpraca z USA /25**
- 3. Współpraca z NATO /27**
- 4. Współpraca w Unii Europejskiej /29**

**IV. FIŃSKIE SIŁY ZBROJNE: MODELOWE ODSTRASZANIE
CZY PAPIEROWY TYGRYS? /30**

- 1. Armia poborowa i defensywna doktryna /30**
- 2. Adaptacja do nowych wyzwań /32**

ANEKSY /36

TEZY

- Finlandia postrzega Rosję przez pryzmat szans gospodarczych i politycznych. Rosja jest ważnym rynkiem zbytu dla fińskiego eksportu i źródłem importu surowców naturalnych. Intensywne dwustronne stosunki polityczne obejmują częste spotkania prezydentów i premierów. Z perspektywy Helsinek podnoszą one rangę Finlandii na arenie międzynarodowej jako pośrednika w dialogu między Zachodem i Rosją. Kontakty dyplomatyczne z Rosją są też dyskontowane przez fińskich decydentów na użytek wewnętrzny – jako szansa zademonstrowania elektoratowi odpowiedzialnej polityki w relacjach z państwem postrzeganym w Finlandii jako mocarstwo.
- Z drugiej strony Finlandia widzi w Rosji źródło wyzwań dla własnej suwerenności. Dlatego fińska strategia wobec Rosji łączy współpracę gospodarczo-polityczną, która ma redukować ryzyko dwustronnych napięć, z militarnym odstraszeniem. Zaniepokojenie Finlandii budzą rosyjska wizja ładu międzynarodowego opartego na strefach wpływów mocarstw, w której Finlandii przypada rola strefy buforowej między Rosją a NATO, a także wzrost potencjału militarnego Rosji. O tym, że fińskie siły zbrojne są przygotowywane do operacji obronnej przeciwko Rosji, świadczą m.in.: utrzymanie armii poborowej z dużym potencjałem mobilizacyjnym, koncentracja na zdolnościach do obrony własnego terytorium oraz rezygnacja z zakupu rosyjskiego uzbrojenia i sprzętu wojskowego. Mimo to Finlandia oficjalnie nie definiuje Rosji jako zagrożenia. Wynika to z dążenia do utrzymania dobrych stosunków z Moskwą oraz fińskiej bezaliansowości, która sprawia, że Helsinki nie widzą korzyści politycznych i wojskowych w eksponowaniu zagrożenia militarnego ze strony Rosji.
- Bezaliansowa Finlandia, jako państwo położone peryferyjnie względem swojego zaplecza cywilizacyjnego (Zachód) i graniczące z potencjalnie wrogim mocarstwem, stale sygnalizuje wolę obrony niepodległości. Czyni to głównie poprzez powszechny pobór i organizację ćwiczeń dla rezerwistów. Koncentrując się na utrzymaniu odpowiednio przeszkolonej rezerwy przy umiarkowanych wydatkach obronnych, Finlandia dąży do odstraszenia Rosji przede wszystkim za pomocą dużego potencjału rozwinięcia mobilizacyjnego (zwiększany obecnie do 280 tys. żołnierzy), podnoszącego koszty ewentualnej agresji.
- Wojna rosyjsko-ukraińska ożywiła dyskusję o słabościach fińskiego modelu obronnego. Obok braków materiałowych, wynikających z niedofinansowania sił zbrojnych, problem stanowi czasochłonność mobilizacji rezerwistów.

Dotyczy to głównie wojsk lądowych, które w czasie pokoju pozostają skadrowane i skoncentrowane na szkoleniu poborowych. W najbliższych latach Finlandia będzie inwestować w podnoszenie poziomu gotowości bojowej sił zbrojnych i planuje przeznaczyć dodatkowe środki na modernizację techniczną. Do zapowiedzi wzrostu budżetu obronnego należy jednak podchodzić z ostrożnością, gdyż w Finlandii pierwszeństwo mają wydatki socjalne. Największym wyzwaniem dla fińskiego resortu obrony w kolejnej dekadzie będzie zapewnienie odpowiedniego finansowania dla ambitnych planów przebrojenia marynarki wojennej i sił powietrznych.

- Po rozpadzie ZSRR bezaliansowa Finlandia zachowywała ostrożność w rozszerzaniu współpracy militarnej z Zachodem i unikała rozwijania zdolności wojskowych, które Moskwa mogłaby interpretować jako ofensywne. Jednak rosnący potencjał rosyjskich sił zbrojnych oraz interwencje zbrojne w Gruzji i na Ukrainie sprawiły, że Finlandia zdecydowała się na wzmocnienie współpracy obronnej z NATO i USA. Stopniowe odchodzenie od dotychczasowej linii w polityce obronnej budzi coraz większe kontrowersje polityczne. Fińska centroprawica opowiada się za jak najściślejszą współpracą obronną z NATO i USA, a centrolewica wzywa do równowagi między prozachodnią polityką obronną a niezadrażnianiem stosunków z Rosją.
- Finlandia nie ubiega się o członkostwo w NATO, ale w dokumentach rządowych nie wyklucza tego w przyszłości. Sygnalizuje w ten sposób Moskwie, że niekorzystne zmiany w rosyjskiej polityce wobec Finlandii mogą skłonić ją do rezygnacji z bezaliansowości. W Finlandii utrzymuje się jednak duży polityczny i społeczny sprzeciw wobec członkostwa w NATO. Tradycja podejmowania strategicznych decyzji w oparciu o szerokie porozumienie polityczne sprawia, że ewentualne ubieganie się o członkostwo w Sojuszu wymagałoby poparcia wszystkich największych partii.
- Najbliższym partnerem Finlandii we współpracy obronnej jest bezaliansowa Szwecja. Państwo to byłoby w stanie najszybciej zapewnić militarne wsparcie Finlandii, a szwedzkie terytorium dałoby głębię strategiczną fińskim siłom powietrznym i morskim. Dwustronna współpraca jest jednak nadal obciążona sporą dozą niepewności – brak w niej wspólnego planowania na czas wojny, a obie strony dalekie są od przyjmowania formalnych zobowiązań sojuszniczych. Finlandia z uwagą śledzi debatę na temat członkostwa Szwecji w NATO, gdyż rewizja szwedzkiego stanowiska w tej kwestii mogłaby w większym stopniu niż rosyjskie zagrożenie wpłynąć na wzrost fińskiego poparcia dla przystąpienia do Sojuszu.

WSTĘP

W wyniku rosyjskiej aneksji Krymu w regionie nordycko-bałtyckim nastąpił powrót do myślenia o bezpieczeństwie w kategoriach zdolności do obrony własnego terytorium. Doprowadziło to do wzrostu zainteresowania fińskim modelem obronnym opartym na powszechnym poborze, dużym potencjale rozwinięcia mobilizacyjnego i obronie terytorialnej. Przybyło też rozważań o potencjalnym członkostwie Finlandii w NATO i fińskiej percepcji Rosji. Warto więc przyjrzeć się bliżej polityce bezpieczeństwa i siłom zbrojnym Finlandii, biorąc pod uwagę specyfikę stosunków fińsko-rosyjskich.

I. AUTONOMIA, NIEPODLEGŁOŚĆ, FINLANDYZACJA

Finlandia od uzyskania niepodległości w grudniu 1917 roku traktowała Rosję naprzemiennie jako wroga i przyjaciela. W okresie międzywojennym dominował nurt antyradziecki, natomiast w czasie zimnej wojny oficjalna linia fińskich władz akcentowała przyjaźń Finlandii i ZSRR. Finlandia po rozpadzie ZSRR dąży do utrzymywania z Rosją partnerskich relacji, odrzuciwszy myślenie w kategoriach antagonizmu lub podległości.

Gdy w konsekwencji wojny rosyjsko-szwedzkiej w 1809 roku Rosja zaanektowała fińskie prowincje Szwecji, car Aleksander I zezwolił na utworzenie Wielkiego Księstwa Finlandii. Ugodowa polityka Imperium Rosyjskiego, której celem było zagwarantowanie lojalności Finów, wynikała z obaw, że Szwecja może dążyć do odzyskania utraconych ziem fińskich, które stanowiły dla Rosji bufor ochronny Petersburga. Fińska pamięć o panowaniu rosyjskim w XIX wieku ma przeważnie pozytywne konotacje. Uznaje się je za czynnik sprzyjający kształtowaniu fińskiej odrębności, a następnie państwowości i modernizacji kraju¹. Połączone z Rosją unią personalną Wielkie Księstwo Finlandii było autonomiczną częścią Imperium, posiadającą własny rząd, parlament, walutę i armię². Ważną rolę w emancypacji narodowej Finów odegrało ustanowienie języka fińskiego drugim językiem urzędowym obok szwedzkiego. W centrum Helsinek do dziś stoi pomnik cara Aleksandra II.

Sytuacja uległa zmianie już za Aleksandra III, a ograniczanie autonomii Finlandii przez Mikołaja II (od 1899 roku) przyjęło formę rusyfikacji³. Finlandia wykorzystała rewolucję październikową do uniezależnienia się od Rosji i ogłosiła niepodległość 6 grudnia 1917 roku. Wydarzeniom tym towarzyszył ostry kryzys polityczny. O przyszłości państwa rozstrzygnęła dopiero wojna domowa (styczeń–maj 1918), w której rządowe siły „białych”, reprezentujące partie mieszczańskie i wspierane przez Niemcy, zwyciężyły rewolucyjne siły „czerwonych”, czyli fińskich socjalistów wspieranych przez Rosję radziecką. W okresie międzywojennym antyradziecka i antyrosyjska retoryka władz miała

¹ M. Klinge, *Krótką historia Finlandii*, Helsinki 1997, s. 64–65.

² Wielkie Księstwo Finlandii miało podobny status do Królestwa Polskiego w latach 1815–1832.

³ Wynikało to z rosyjskiego niepokoju o destabilizujący wpływ liberalnego eksperymentu fińskiego na sytuację wewnętrzną Imperium oraz chęci zwiększenia kontroli nad Finlandią w obawie przed możliwością wykorzystania jej terytorium przez Niemcy w przypadku wojny. Rusyfikacja doprowadziła do napięć, których przejawem było zabójstwo carskiego namiestnika w Finlandii (generał-gubernatora) Nikołaja Bobrikowa w 1904 roku.

na celu zjednoczenie silnie podzielonego wojną domową społeczeństwa wobec zewnętrznego wroga⁴. Łączyło się to z narracją o roli Finlandii jako przedmurza Zachodu wobec radzieckiego zagrożenia. Atak ZSRR na Finlandię i wojna zimowa (1939–1940) oraz wojna kontynuacyjna (1941–1944; fińska kampania przeciwko ZSRR prowadzona u boku III Rzeszy, której celem było odzyskanie ziem utraconych w wojnie zimowej i uniknięcie okupacji niemieckiej) wzmocniły wizerunek Rosji jako wroga⁵. W wyniku II wojny światowej Finlandia straciła ok. 2,5% przedwojennej populacji i 10% terytorium, z czym wiązała się konieczność przesiedlenia 400 tys. uchodźców. Zobowiązana została też do spłaty dużych reparacji wojennych na rzecz ZSRR. Finlandia obroniła niepodległość, ale choć nie znalazła się w bloku wschodnim, trafiła do strefy wpływów Moskwy, czego symbolami były układ o przyjaźni z ZSRR z 1948 roku⁶ i radziecka baza w Porkkala koło Helsinek (dzierżawiona w latach 1944–1956).

Zimna wojna zapoczątkowała nową epokę w stosunkach fińsko-radzieckich. Układ o przyjaźni z ZSRR przewidywał konsultacje wojskowe oraz możliwość współpracy obronnej w przypadku agresji Niemiec lub ich sojusznika, zobowiązując Helsinki i Moskwę do nieprzystępowania do wymierzonych przeciwko sobie nawzajem sojuszy⁷. Z perspektywy Helsinek najważniejsza była preambuła, której tekst mówił o dążeniu Finlandii do pozostawania poza rywalizacją mocarstw. Dzięki temu Finlandia mogła powoływać się na układ, deklarując politykę neutralności i zabiegając o jej uznanie na Zachodzie i w ZSRR. Zimnowojenna polityka neutralności Finlandii faktycznie ukierunkowana była

⁴ W międzywojniu atmosferę antagonizmu podgrzewała kwestia Karelii – krainy położonej po obu stronach fińsko-radzieckiej granicy, której za sprawą dziewiętnastowiecznego fińskiego eposu narodowego „Kalevala” przypisano rolę kolebki fińskiej kultury i narodu. Charakterystyczna dla Finlandii była działalność różnych organizacji szerzących *ryssänviha*, czyli nienawiść do wszystkiego, co rosyjskie. H. Luostarinen, *Finnish russophobia: the story of an enemy image*, „Journal of Peace Research”, t. 26, nr 2, 1989, s. 123–137; B. Szordykowska, *Historia Finlandii*, Warszawa 2011, s. 246–247; Ch. Browning, P. Joenniemi, *Karelia as a Finnish-Russian Issue: Re-negotiating the Relationship between National Identity, Territory and Sovereignty*, Uniwersytet w Tartu, maj 2014, <http://ceurus.ut.ee/wp-content/uploads/2011/06/Browning-and-Joenniemi-2014.pdf>

⁵ We wrześniu 1944 roku Finlandia porzuciła współpracę militarną z III Rzeszą i zawarła rozejm z ZSRR, na mocy którego rozpoczęła wojnę z Niemcami (tzw. wojna lapońska). Dzięki temu fińskie terytorium uniknęło okupacji i Finlandia, mimo znacznych strat w żołnierzach (ok. 95 tys.), poniosła niewielkie straty wśród ludności cywilnej.

⁶ Pełna nazwa to Układ o Przyjaźni, Współpracy i Pomocy Wzajemnej między ZSRR a Republiką Finlandii. Okres między rozejmem z ZSRR a zawarciem układu (1944–1947) nazywany jest w Finlandii „niebezpiecznymi latami” ze względu na strach przed możliwością komunistycznego zamachu stanu.

⁷ R. Penttilä, *Finland's search for security through defence, 1944–89*, Londyn 1991, s. 29–34.

jednak na marginalizację wojskowych postanowień układu, mimo że oficjalnie Helsinki podkreślały jego znaczenie w swojej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa. W latach zimnej wojny fiński potencjał militarny formalnie rozwijano do obrony przeciwko Zachodowi, a ZSRR był ważnym dostawcą uzbrojenia i sprzętu wojskowego dla Finlandii i udzielał jej kredytów na modernizację sił zbrojnych. W rzeczywistości jednak inwestycje obronne miały zwiększać szanse uniknięcia „pomocy wojskowej” w przypadku kryzysu na linii Zachód–ZSRR, czyli wkroczenia sił radzieckich na terytorium Finlandii i utraty niepodległości⁸.

W czasie zimnej wojny fińska polityka wobec ZSRR opierała się na założeniu, że im lepsze stosunki dwustronne, tym większe zaufanie na linii Helsinki–Moskwa i większe pole manewru w rozwijaniu współpracy z Zachodem⁹. Ta wymuszona nowym układem sił polityka Finlandii wymagała społecznego poparcia. Budowano je poprzez odgórnie sterowane kreowanie pozytywnego wizerunku ZSRR, czemu służyły m.in. działalność Towarzystwa Przyjaźni Fińsko-Radzieckiej, cenzura mediów, niszczenie księgozbiorów, usuwanie antyrosyjskich pomników i treści z podręczników szkolnych, rozwiązanie antyrosyjskich organizacji czy wymiana kadr w instytucjach państwowych (w tym armii i policji)¹⁰. Zmianie percepcji ZSRR sprzyjał też dynamiczny rozwój fińsko-radzieckiej współpracy gospodarczej, która stała się jednym z filarów państwa dobrobytu w Finlandii. ZSRR był najważniejszym partnerem gospodarczym Finlandii – w szczytowym okresie (lata 80.) eksport do ZSRR stanowił 25% ogółu fińskiego eksportu. W 1973 roku Finlandia zawarła porozumienie o wolnym handlu z EWG¹¹, będąc jednocześnie związana wieloletnimi umowami handlowymi z ZSRR.

Dążenie do pozostawania poza rywalizacją mocarstw i narracja o przyjaźni z ZSRR (połączona z urzędowo narzuconą amnezją np. w sprawach strat terytorialnych) były wypadkową presji ze strony Moskwy i niezależnej fińskiej refleksji. Zakładała ona, że Finlandia już nigdy nie może pozwolić sobie na

⁸ Przykładem wzmacniania obrony przeciw atakowi NATO były znaczne inwestycje w obronę powietrzną regionu Laponii (północna Finlandia), która znajdowała się na linii możliwego uderzenia na radziecki arsenał nuklearny na Półwyspie Kolskim.

⁹ U. Kekkonen, *Nie szukajcie przyjaciół daleko, a wrogów blisko*, Warszawa 1983.

¹⁰ Karę do dwóch lat pozbawienia wolności dla dziennikarzy za oszczerstwo materiały o innych krajach (w domyśle ZSRR) wykreślono z kodeksu karnego dopiero w 1995 roku. D. Arter, *Kekkonen and the 'Dark Age' of Finlandised Politics?*, „Irish Studies in International Affairs”, 1998, s. 41; Ch. Browning, M. Lehti, *Beyond East-West: marginality and national dignity in Finnish identity construction*, Uniwersytet Warwick, s. 21.

¹¹ P. Sutela, *Finnish trade with the USSR: Why was it different?*, BOFIT, 2005, <https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/12616/118461.pdf?sequence=1>, s. 6.

wojnę z ZSRR, bo ta w epoce nuklearnej mogłaby zagrozić przetrwaniu niewielkiego narodu. Jako pierwszy zawarcie traktatu sojuszniczego z ZSRR w 1945 roku postulował fiński bohater narodowy marszałek Carl Gustaf Mannerheim (w latach 1944–1946 prezydent)¹².

Politykę budowania specjalnych stosunków fińsko-radzieckich, określaną mianem finlandyzacji, realizował wieloletni prezydent Finlandii Urho Kekkonen (1956–1982) z partii agrarnej (obecnie Partia Centrum). Finlandyzacja miała swój wymiar międzynarodowy i krajowy. Po pierwsze oznaczała uwzględnianie interesów Kremla w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa w celu zachowania przez Finlandię pluralizmu politycznego i gospodarki wolnorynkowej. Po drugie finlandyzacja wiązała się z zabieganiem przez najważniejszych fińskich polityków o poparcie Kremla, które było pomocne w wewnętrznych rozgrywkach o władzę¹³. Przykładem jest wykorzystywanie kryzysów w relacjach z Moskwą przez prezydenta Kekkonena do wzmacniania pozycji w kraju za pomocą budowania wizerunku polityka mającego patent na ocieplenie stosunków z Kremlem. Jednym z ważniejszych „skutków ubocznych” finlandyzacji były radzieckie ingerencje w sprawy wewnętrzne Finlandii i infiltracja fińskich elit polityczno-gospodarczych przez służby specjalne ZSRR. W czasie zimnej wojny można mówić nawet o sojuszu prezydenta Kekkonena z KGB, z czego obie strony czerpały korzyści. Z jednej strony Kekkonen nie pozwolił, by kontakty z radzieckimi służbami stały się domeną fińskich komunistów (Demokratyczny Związek Ludu Fińskiego do lat 80. był jedną z najsilniejszych partii w parlamencie) i poprzez współpracę z KGB zapewnił poparcie ZSRR dla rozwijania przez Finlandię stosunków gospodarczych z Zachodem. Z drugiej strony KGB uzyskało znaczną swobodę działalności agenturalnej w Finlandii i wpływ na obsadę resortu spraw wewnętrznych i fińską policję¹⁴. System Kekkonena służył też rządzącym ugrupowaniom do marginalizacji politycznego znaczenia prawicy (Partii Koalicji Narodowej)¹⁵.

¹² Argumentował on, że „Finlandia nie może dłużej odgrywać roli bastionu Zachodu przeciw Wschodowi. Musimy porzucić ten sposób myślenia (...). Nasza armia nie będzie już nigdy walczyć z Rosją”. R. Penttilä, *op. cit.*, s. 12–13.

¹³ J. Lavery, *All of the President's Historians: The Debate over Urho Kekkonen*, „Scandinavian Studies”, t. 75, nr 3, 2003, s. 378–381.

¹⁴ K. Rentola, *President Urho Kekkonen of Finland and the KGB*, 2008, <https://helda.helsinki.fi/handle/10224/4054>

¹⁵ Była to sytuacja analogiczna do okresu międzywojennego, kiedy rządząca centroprawica izolowała socjaldemokrację.

Rozpad ZSRR oznaczał dla Finlandii reorientację na Zachód i koniec podległości Moskwie, jednak finlandyzacja odcisnęła trwałe piętno na fińskiej kulturze politycznej i postrzeganiu Rosji. Choć w 2016 roku 59% Finów było zdania, że działania Rosji mają negatywny wpływ na bezpieczeństwo Finlandii, to równocześnie 83% respondentów uważało, że prezydent Rosji Władimir Putin jest mile widziany w ich kraju¹⁶.

¹⁶ Przeciwny pogląd wyrażało 11%. *Putin saapuu tänään Suomeen*, „Aamulehti”, 1.07.2016, <http://www.aamulehti.fi/kotimaa/kysely-suurin-osa-kansasta-toivottaa-putinin-tervetulleeksi-suomeen/>; *Finns' opinions on foreign and security policy, national defence and security*, Ministerstwo Obrony Finlandii, grudzień 2016, [http://www.defmin.fi/files/3579/ABDI_\(MTS\)_December_2016_Report_in_english.pdf](http://www.defmin.fi/files/3579/ABDI_(MTS)_December_2016_Report_in_english.pdf)

II. ROSJA – SZANSA I ZAGROŻENIE

Finlandia postrzega Rosję równocześnie jako źródło szans (głównie gospodarczych) oraz największego zagrożenia dla własnej suwerenności. Z punktu widzenia Finlandii rozwijanie współpracy z Rosją skutkuje ograniczeniem ryzyka dwustronnych napięć. To podejście ma kluczowe znaczenie dla zrozumienia fińskiej strategii wobec Rosji, łączącej militarne odstraszenie z dążeniem do utrzymania dobrych relacji politycznych i gospodarczych. Odziedziczone po rozpadzie ZSRR intensywne kontakty polityczne z Rosją są wykorzystywane przez fińskich polityków do budowania poparcia na arenie wewnętrznej oraz aspirowania do roli pośrednika między Zachodem a Rosją. Gospodarczo Rosja jest najważniejszym partnerem handlowym Finlandii poza obszarem UE i źródłem dostaw surowców naturalnych. Rynek rosyjski z perspektywy Finlandii dysponuje nieograniczonymi możliwościami przyjmowania fińskiego eksportu i inwestycji bezpośrednich (tylko w Petersburgu i obwodzie leningradzkim mieszka więcej ludzi niż w całej Finlandii).

Rosja ceni utrzymanie dialogu politycznego i współpracy gospodarczej z Finlandią. Zdaje sobie jednak sprawę, że Helsinki mimo pragmatycznych stosunków z Moskwą nie są w stanie istotnie wpłynąć na unijną politykę wobec niej (np. w kwestii zniesienia sankcji). Rosja zdecydowanie krytykuje też włączanie się Finlandii do współpracy wojskowej z NATO i USA oraz w wymiarze regionalnym. Regularnie sygnalizuje gotowość do przeciwdziałania ewentualnym próbom zmiany bezaliansowego statusu Finlandii zarówno militarnie, jak i poprzez działania hybrydowe. Z kolei na poziomie społecznym Finlandia stanowi częsty cel wyjazdów wypoczynkowych i biznesowych petersburskiej klasy średniej i kremlowskich elit.

1. Rosja jako źródło szans

(1) Szanse polityczne. Wyjątkowość fińsko-rosyjskich relacji politycznych przejawia się w regularnych kontaktach prezydentów i premierów obu państw. Prezydenci Finlandii i Rosji z reguły spotykają się dwa razy w roku¹⁷. Prezydent Sauli Niinistö kontynuuje w tym zakresie politykę swojej poprzedniczki Tarji Halonen (prezydent w latach 2000–2012). Stwarza to okazję Rosji do demonstrowania, że

¹⁷ Za kontakty z Rosją odpowiada przede wszystkim prezydent, pełniący w fińskiej kulturze politycznej funkcję gwaranta dobrych stosunków z Moskwą. Na częstotliwość spotkań prezydenckich nie wpłynęła aneksja Krymu – w latach 2014–2017 Sauli Niinistö i Władimir Putin odbyli osiem dwustronnych spotkań.

w UE są państwa skłonne do utrzymywania z nią dobrych stosunków, fińskim politykom zaś umożliwia pokazywanie podmiotowej pozycji w relacjach z sąsiadem o mocarstwowym ambicjach. Ponadto Finlandia chce odgrywać rolę pragmatycznego państwa eksperta w sprawach rosyjskich i bezaliansowego pośrednika między Zachodem a Moskwą, co ma podnosić jej międzynarodowy prestiż. Funkcja pośrednika wywodzi się z czasów zaangażowania Finlandii w zimnowojenną politykę odprężenia. W latach 1973–1975 była ona gospodarzem negocjacji między państwami Zachodu i bloku wschodniego w ramach Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (tzw. proces helsiński zakończony podpisaniem Aktu końcowego KBWE). Do tych tradycji nawiązywały np. rozmowy przedstawicieli MSZ Rosji i USA w Helsinkach we wrześniu 2017 roku¹⁸ czy prace pod auspicjami Finlandii prowadzone od 2016 roku w ramach Organizacji Międzynarodowego Lotnictwa Cywilnego (ICAO) na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa lotów w regionie Morza Bałtyckiego w związku z licznymi incydentami powietrznymi, do których dochodzi między Rosją a NATO po aneksji Krymu¹⁹.

Specyfiki politycznych stosunków fińsko-rosyjskich nie należy jednak odczytywać jako „neofinlandyzacji”. Po rozpadzie ZSRR rola czynnika rosyjskiego w polityce zagranicznej Finlandii w stosunku do okresu zimnej wojny uległa ograniczeniu. Finlandię charakteryzuje jednak polityczny konsensus w sprawie konieczności utrzymywania dobrych relacji z Rosją. Międzypartyjne spory dotyczą tego, w jakim stopniu dążenie do zachowania dobrych stosunków dwustronnych ma wpływać na politykę bezpieczeństwa Finlandii. Centrolewica widzi się w roli strażnika dziedzictwa prezydenta Kekkonena i jest bardziej od prawicy skłonna uwzględniać rosyjskie interesy bezpieczeństwa w fińskim myśleniu strategicznym.

(2) Szanse gospodarcze. Rozbudowane fińsko-radzieckie relacje handlowe miały początek w spłacie reparacji wojennych przez Finlandię. Konieczność dostaw towarów w ramach reparacji doprowadziła do powstania gałęzi przemysłu wyspecjalizowanych w eksporcie do ZSRR (głównie produkty przemysłu elektromaszynowego i stocznioowego) w ramach pięcioletnich umów handlowych realizowanych od 1950 roku. Rosja była największym partnerem handlowym Finlandii do 2013 roku (z przerwą w latach 90., spowodowaną rozpadem ZSRR, który przyczynił się do recesji gospodarczej w Finlandii). Wskutek kryzysu

¹⁸ Under Secretary Shannon Travel to Helsinki, Finland, Departament Stanu USA, 9.09.2017, <https://www.state.gov/r/pa/prs/ps/2017/09/273930.htm>

¹⁹ J. Gotkowska, P. Szymański, Rosyjski „plan Niinistö”, „Analizy OSW”, 24.08.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-08-24/rosyjski-plan-niinisto>

finansowego w 2008 roku, unijno-rosyjskich sankcji i kontrsankcji po 2014 roku, dewaluacji rubla i niskich cen ropy spadła w rankingu na trzecie miejsce za Niemcy i Szwecję (2016). Wartość fińskiego eksportu do Rosji w latach 2008–2016 zmalała ponad trzykrotnie. Udział Rosji w fińskim eksporcie i imporcie w 2016 roku wynosił odpowiednio 5,7% (5. miejsce) i 11,2% (3. miejsce)²⁰. Finlandia eksportuje do Rosji głównie produkty przemysłu chemicznego, drzewno-papierniczego oraz maszyny przemysłowe i elektryczne. Importuje zaś przede wszystkim surowce energetyczne. W 2016 roku ich udział w całości importu z Rosji stanowił 70,5% (w tym ropa 58,2% i gaz 7,1%)²¹. Dla Rosji Finlandia stanowi rynek zbytu o ograniczonym, głównie regionalnym znaczeniu. Helsinki dążą do ożywienia handlu z Rosją w obszarach nieobjętych rosyjskimi sankcjami, co sprzyjać ma pobudzeniu fińskiego eksportu, a także zachowania pozycji fińskich przedsiębiorstw na rynku rosyjskim²². Finlandia pozostaje w głównym nurcie UE w kwestii utrzymania sankcji wobec Rosji, ale gdyby stanowisko kluczowych członków UE uległo zmianie (w szczególności Niemiec), to ze względu na swoje interesy gospodarcze nie znalazłaby się w gronie państw sprzeciwiających się ich zniesieniu.

W inwestycjach bezpośrednich największe znaczenie ma współpraca energetyczna, która w ostatnich latach bardziej niż inne obszary pozwalała Finlandii wypełniać dwustronne stosunki z Rosją realną treścią²³. Fiński koncern energetyczny Fortum, kontrolowany przez skarb państwa, jest właścicielem

²⁰ Finnish exports to Russia finally on the rise, BOFIT, 3.03.2017, https://www.bofit.fi/en/monitoring/weekly/2017/vw201709_3/; Finnish foreign trade 2016: Figures and diagrams, Urząd Celný Finlandii, 7.02.2017, <http://tulli.fi/documents/2912305/3437550/Figures+and+diagrams+2016+%28preliminary+data%29/b2fc0c2b-a4eb-4410-a53d-1e961ae2273a>

²¹ W 2016 roku Finlandia sprowadziła z Rosji 100% gazu (6% krajowego zużycia energii) i 88% ropy naftowej (23% krajowego zużycia). Finlandia postrzega Rosję jako wiarygodnego dostawcę ropy i gazu – Helsinki nigdy nie doświadczyły politycznie motywowanych przerw w dostawach tych surowców. Jednak w dłuższej perspektywie zależność Finlandii od importu surowców z Rosji będzie maleć. Helsinki wzmacniają dywersyfikację dostaw gazu w ramach UE (budowa połączenia gazociągowego z Estonią i gazoportów) oraz inwestują w odnawialne źródła energii. *Energy supply and consumption*, Urząd Statystyczny Finlandii, 23.03.2017; https://www.stat.fi/til/ehk/2016/04/ehk_2016_04_2017-03-23_en.pdf; Finland – Energy System Overview, Międzynarodowa Agencja Energetyczna, 2016, <https://www.iea.org/media/countries/Finland.pdf>

²² Na rynku rosyjskim obecne są m.in.: Fortum (energetyka), K-Group (sieć handlowa), YIT (budownictwo), Neste (paliwa), Nokian Tyres (opony), Fazer (spożywczy) oraz Stora Enso, UPM i Metsä Group (wszystkie trzy: przemysł drzewny i biomasa).

²³ Inwestycje bezpośrednie Finlandii w Rosji w 2014 roku wynosiły 2,2 mld euro (2,3% ogółu), a rosyjskie w Finlandii były dwukrotnie mniejsze (1,4%). *Finnish investment in Russia continues to heavily exceed Russian investment in Finland*, BOFIT, 13.10.2015, https://www.bofit.fi/en/monitoring/weekly/2015/vw201546_3/

8 elektrociepłowni w centralnej Rosji, elektrowni wodnych i termalnych w północno-zachodniej Rosji i elektrowni wiatrowej w Uljanowsku²⁴. Z kolei Rosatom będzie wykonawcą reaktora w nowej elektrowni jądrowej w Pyhäjoki. Realizacja kontrowersyjnego projektu planowana jest na lata 2018–2024 i będzie kluczowa dla przyszłości fińsko-rosyjskiej współpracy energetycznej (wydanie ostatecznej administracyjnej zgody opóźnia się)²⁵. Przejawem współpracy jest też fińska neutralność wobec projektu Nord Stream 2. W fińskich portach Hamina-Kotka i Koverhar powlekane i magazynowane są rury dla budowy gazociągu²⁶. Ponadto w połowie 2018 roku Fortum zostanie głównym udziałowcem w niemieckiej firmie energetycznej Uniper, będącej partnerem w spółce Nord Stream 2 (Uniper ma też 5 elektrowni w Rosji). Oznacza to, że fiński rząd stanie się pośrednio częścią projektu NS2.

Finlandia chce uczestniczyć w korzyściach z użytkowania arktycznej Północnej Drogi Morskiej łączącej Europę z Azją, co może przełożyć się na rozwój gospodarczy fińskiej Laponii. Finlandia liczy też na współpracę z Rosją w zakresie budowy rosyjskiej floty lodołamaczy oraz w projekcie Arctic Connect – ułożenia podwodnego kabla telekomunikacyjnego wzdłuż arktycznych wybrzeży Rosji (10,5 tys. km), który ma łączyć Chiny i Japonię z Europą za pośrednictwem Rosji, Norwegii i Finlandii (z wykorzystaniem połączenia Helsinki–Rostok)²⁷. Dodatkowo mimo rozbudowy zdolności przeładunkowych w rosyjskim porcie Ust-Ługa, fińskie porty w Zatoce Fińskiej pozostają ważne dla rosyjskiego importu

²⁴ *Fortum in Russia*, <https://www3.fortum.com/about-us/our-company/fortum-worldwide/fortum-russia>

²⁵ Do Rosatomu należy 35% udziałów w realizującym projekt spółce Fennovoima. Od początku budził on kontrowersje – w 2014 roku w sprzeciwie wobec dalszych inwestycji w energetykę jądrową koalicję opuścili Zieloni, a w 2015 roku fiński rząd zablokował udział zarejestrowanej w Chorwacji spółki w Fennovoimie ze względu na jej powiązania z kapitałem rosyjskim. Spółka ta powstała najprawdopodobniej z inspiracji Rosji, żeby rozwiązać problem braku wymanego przez stronę fińską sześćdziesięcioprocentowego udziału podmiotów z UE w Fennovoimie. W Finlandii działają dwie dwureaktorowe elektrownie atomowe z lat 70. – Loviisa i Olkiluoto (będą wygaszane w latach 2027–2042). Z opóźnieniem kontynuowana jest budowa trzeciego reaktora w Olkiluoto.

²⁶ W przypadku budowy pierwszych dwóch nitek gazociągu doradcą spółki Nord Stream był b. socjaldemokratyczny premier Paavo Lipponen.

²⁷ *Report on the Northeast Passage telecommunications cable project*, Ministerstwo Transportu i Komunikacji Finlandii, Raport 3/2016, <https://www.lvm.fi/documents/20181/880507/Reports+3-2016.pdf/db8fcdad-af98-4a50-950d-61c18d133f74>. Rosyjskie inwestycje są istotne dla fińskiego przemysłu stoczniowego – Rosyjska Zjednoczona Korporacja Stoczniowa jest właścicielem stoczni helsińskiej, gdzie budowane są lodołamacze, m.in. dla rosyjskiego Ministerstwa Transportu (pod koniec 2017 roku pojawiły się informacje o planach sprzedaży stoczni przez Rosjan).

przez Morze Bałtyckie (towary po rozładowaniu trafiają do Rosji, transportem kołowym i kolejowym)²⁸.

W obszarze usług ważnym źródłem dochodów są rosyjscy turyści, głównie w Helsinkach i regionach granicznych, będący największą grupą obcokrajowców odwiedzających Finlandię. Według danych rosyjskiego urzędu statystycznego w 2016 roku Finlandia była drugim najczęstszym celem podróży zagranicznych Rosjan²⁹.

2. Rosja jako źródło zagrożeń

(1) Zagrożenia polityczne. Rosja stanowi zagrożenie polityczne dla Finlandii na trzech poziomach. Po pierwsze, na poziomie stosunków międzypaństwowych długofalowym wyzwaniem dla trwałości integracji Finlandii z zachodnimi strukturami jest rosyjska wielobiegunowa wizja ładu międzynarodowego. Szczególny niepokój Helsinek budzi wynikająca z niej koncepcja stref wpływów mocarstw, w której Finlandii przypada rola bufora między Zachodem a Rosją, równoznaczna np. z brakiem możliwości ubiegania się o członkostwo w NATO. Rosja dąży w ten sposób do zachowania pozostałości zimnowojennej „nordyckiej równowagi”, na którą składały się układ o przyjaźni z Finlandią, neutralność Szwecji oraz członkostwo w NATO Danii i Norwegii (ale bez natowskich baz).

Po drugie, na poziomie polityczno-biznesowym rosyjskie służby pozostają aktywne w Finlandii, mimo zerwania z polityką finlandyzacji po 1991 roku. W raporcie fińskiej służby bezpieczeństwa wewnętrznego Supo za 2016 rok wspomniano o znacznej liczbie agentów innych państw w Finlandii, ale z nazwy wymieniona została tylko Rosja³⁰. Aktywność obcych służb w Finlandii koncentruje się na werbowaniu młodych polityków i pozyskiwaniu informacji na temat m.in.: poparcia dla członkostwa w NATO, polityki energetycznej, stosunku biznesu do sankcji UE, fińskiej prezydencji w Radzie Arktycznej (2017–2019)

²⁸ *Finland as a Gateway to Russia, Baltics and the Nordic Region*, Ambasada Finlandii w USA, 5.06.2013, <http://www.finland.org/public/default.aspx?contentid=275909&nodeid=35833&contentlan=2&culture=en-US>

²⁹ Число выездных туристских поездок, Federalna Służba Statystyki Państwowej, http://www.gks.ru/free_doc/new_site/business/torg/tur/tab-tur1-2.htm; Demand for accommodation services grew by 3 per cent in 2016, Urząd Statystyczny Finlandii, 27.04.2017, https://www.stat.fi/til/matk/2016/matk_2016_2017-04-27_tie_001_en.html

³⁰ „SUPO 2016”, marzec 2017, http://www.supo.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/supowwwstructure/72829_SUPO_2016_ENG.pdf?304cc2d77276d488

i infrastruktury cyberbezpieczeństwa³¹. Specyficznymi obszarami działalności rosyjskich służb w Finlandii są monitorowanie przypadków odbierania dzieci rosyjskim rodzinom przez fińskie urzędy (informacje o tym są nagłaśniane przez rosyjskie media), a także próby werbowania współpracowników wśród osób posiadających podwójne fińsko-rosyjskie obywatelstwo³². Rosja nie instrumentalizuje jednak na większą skalę – jak w przypadku państw bałtyckich – mniejszości rosyjskojęzycznej w Finlandii (ok. 70 tys. osób).

Po trzecie, na poziomie oddziaływania społecznego Rosja dąży do wpływania na fińską opinię publiczną. Celami Rosji są tu m.in. podważanie zaufania społeczeństwa do władz, osłabianie jego proeuropejskiej orientacji czy utrwalanie niskiego poparcia dla członkostwa w NATO. Moskwa używa do tego różnych narzędzi. Przykładowo na przełomie 2015 i 2016 roku na granicy fińsko-rosyjskiej na Dalekiej Północy utworzony został, najprawdopodobniej z udziałem rosyjskich struktur siłowych i zorganizowanej przestępczości, kanał migracyjny (ok. 1700 osób)³³. Były to działania obliczone na pogłębienie największego w powojennej historii Finlandii kryzysu azylowego (trwał napływ osób z Bliskiego Wschodu – ok. 32 tys.), a w konsekwencji dalszą polaryzację fińskiego społeczeństwa w kwestii przyjmowania migrantów i uchodźców, z którą wiązał się wzrost poparcia dla radykalnych organizacji (Żołnierze Odyna, Fiński Ruch Oporu) i haseł kontestujących politykę głównego nurtu.

Finlandia jest też jednym z frontów rosyjskiej wojny informacyjnej, mimo że barierą dla rosyjskiej dezinformacji są jej odrębność językowa i wysoki poziom

³¹ Zainteresowania tymi kwestiami nie można przypisać tylko Rosji, ale jest pewne, że skupiają one szczególną uwagę rosyjskich służb.

³² Świadczy o tym fińska debata na temat zablokowania osobom z podwójnym obywatelstwem fińsko-rosyjskim możliwości służby w siłach zbrojnych i straży granicznej (nad odpowiednimi zmianami w prawie pracują resorty obrony i spraw wewnętrznych). W 2015 roku liczba osób z podwójnym obywatelstwem w Finlandii wynosiła 95 tys. Rosjanie stanowią największą grupę – 25 tys. osób (za nimi są Szwedzi – 7 tys. i Estończycy – 4 tys.). W siłach zbrojnych jest około 60 osób z podwójnym obywatelstwem. *Number of persons receiving Finnish citizenship fell in 2015*, Urząd Statystyczny Finlandii, 12.04.2016, https://www.stat.fi/til/kans/2015/kans_2015_2016-05-12_tie_001_en.html; J. Huhtanen, *Puolustusministeri Niinistö pitää kaksoiskansalaisia turvallisuuksihkana* – "Viides kolonna on torjuttava jo rauhan aikana", „Helsingin Sanomat”, 22.01.2018, <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005534143.html>

³³ Ostatecznie Finlandia i Rosja podpisały porozumienie o czasowym wprowadzeniu obostrzeń w ruchu granicznym na Dalekiej Północy. P. Szymański, P. Żochowski, W. Rodkiewicz, *Wymuszanie współpracy: fińsko-rosyjski kryzys migracyjny*, „Analizy OSW”, 6.04.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-04-06/wymuszanie-wspolpracy-finsko-rosyjski-kryzys-migracyjny>

edukacji³⁴. Po 2014 roku w Finlandii intensyfikacji uległ prokremlowski internetowy „trolling” (w kwestiach takich jak wojna na Ukrainie i w Syrii), podjęto również próbę uruchomienia prorosyjskiego radia (Love FM, 2016). Rosyjska propaganda w Finlandii znajduje oparcie w działalności prokremlowskich aktywistów i Antyfaszystowskiego Komitetu Finlandii. Rosyjskie media w zależności od potrzeb przedstawiają Finlandię raz jako państwo szykujące się do wojny z Rosją i zawierające tajne porozumienia wojskowe, innym razem jako zaufanego partnera Moskwy w UE³⁵. Dlatego Finlandia w 2015 roku utworzyła specjalną grupę ekspertów i urzędników przy kancelarii premiera, przeciwdziałającą dezinformacji³⁶.

(2) Zagrożenia gospodarcze. Współpraca handlowa i energetyczna z Rosją jest dla Finlandii nie tylko źródłem szans gospodarczo-politycznych, ale ma również swoje negatywne implikacje. Zależność niektórych sektorów fińskiej gospodarki od rynku rosyjskiego naraża firmy na straty w przypadku pogorszenia stosunków politycznych między Moskwą a Helsinkami (czy szerzej – między Rosją a UE). Rosyjskie kontrsankcje z 2014 roku (embargo na żywność z UE) uderzyły przede wszystkim w fińską branżę mleczarską, powodując powstanie grupy producentów lobbujących za zniesieniem sankcji UE³⁷. W latach 2015–2016 eksport fińskiej żywności do Rosji, która była najważniejszym rynkiem zbytu dla fińskich producentów, zmalał trzykrotnie³⁸. Innym przykładem jest powracająca groźba wstrzymania przez Rosję eksportu drewna do Finlandii (na potrzeby fińskiego przemysłu drzewnego, papierniczego i biomasy) – rosyjski

³⁴ W 2016 roku Sputnik zamknął swoje strony internetowe w języku fińskim, szwedzkim, norweskim i duńskim.

³⁵ Praca zbiorowa, *Russia's footprint in the Nordic-Baltic information environment*, NATO Strategic Communications Centre of Excellence, styczeń 2018, <https://www.stratcomcoe.org/russias-footprint-nordic-baltic-information-environment-0>, s. 60–66, 73–74.

³⁶ J. Rosendahl, T. Forsell, *Finland sees propaganda attack from former master Russia*, Reuters, 19.10.2016, <https://www.reuters.com/article/us-finland-russia-informationattacks/finland-sees-propaganda-attack-from-former-master-russia-idUSKCN12J197>

³⁷ Finlandia jest w grupie państw UE, które poniosły największe straty w wyniku rosyjskich sankcji. J. Hinz, *Friendly fire. Zu den Handelsauswirkungen der Russlandsanktionen*, IfW, grudzień 2017, https://www.ifw-kiel.de/wirtschaftspolitik/prognosezentrum/konjunkt/ifw-box/2017/box_2017-17_russlandsanktionen.pdf. Jednak w ujęciu całociowym szacunki fińskiego resortu finansów mówiły o niewielkim wpływie rosyjskiego zakazu importu produktów spożywczych na uszczuplenie fińskiego PKB (o 0,1 p.p.) i marginalnym wpływie na bezrobocie. *The economic effects of the EU's Russia sanctions and Russia's counter sanctions*, Ministerstwo Finansów Finlandii, 27.08.2014, http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1058456/venaja_pakotte-et_en.pdf/11184e4f-b00a-4474-9576-66c89d9e18ae

³⁸ J. Niemi, *Finnish food exports to Russia down more than 70 percent*, Instytut Zasobów Naturalnych Finlandii, 2.08.2017, <https://www.luke.fi/en/news/finnish-food-exports-russia-70-percent/>

parlament rozważał wprowadzenie obostrzeń w handlu drewnem z Finlandią w 2015 roku, kiedy ta nie wpuściła rosyjskiej delegacji na spotkanie OBWE w Helsinkach w związku z unijnymi sankcjami. Ponadto w 2015 roku dwóch przedsiębiorców i cztery firmy z Finlandii znalazły się na liście sankcji USA. Decyzja Departamentu Skarbu uzasadniona była obchodzeniem przez fińskie podmioty amerykańskich sankcji nałożonych na rosyjskich oligarchów Gienadija Timczenkę i Borysa Rotenberga po aneksji Krymu³⁹.

Zakładnikiem w stosunkach fińsko-rosyjskich mogą stać się również inwestycje bezpośrednie fińskich firm w Rosji. Ich ekspansja lub zachowanie pozycji rynkowej mogą być bowiem uwarunkowane koncesjami na rzecz strony rosyjskiej. W model ten prawdopodobnie wpisuje się zmiana stanowiska fińskiego Fortum w sprawie udziału w projekcie Fennovoima. Fińska firma energetyczna początkowo nie była zainteresowana współpracą z Rosatomem, ale kiedy pojawiły się problemy z zapewnieniem większościowego pakietu przedsiębiorstw z UE i presja polityczna, posiadający znaczne aktywa w Rosji Fortum wszedł w skład konsorcjum mającego budować nową elektrownię jądrową⁴⁰. Było to prawdopodobnie spowodowane toczącymi się równolegle rozmowami między Fortum a Gazpromem w sprawie przejęcia przez Fortum większościowego pakietu akcji w rosyjskim przedsiębiorstwie energetycznym TGK-1 na terenie obwodów leningradzkiego, murmańskiego i Republiki Karelii⁴¹. Nowa fińsko-rosyjska elektrownia jądrowa w Finlandii będzie kolejną motywacją dla fińskiego rządu do utrzymywania dobrych stosunków z Rosją, niezależnie od sytuacji międzynarodowej. W przyszłości może to postawić Finlandię w trudnym położeniu – fińscy eksperci wskazują na ryzyko umieszczenia Rosatomu na liście amerykańskich i unijnych sankcji⁴².

Ponadto z perspektywy Helsinek, które budują międzynarodową markę kraju poprzez promocję fińskiej przyrody, Rosja to państwo zanieczyszczające środowisko naturalne w bezpośrednim sąsiedztwie. Dlatego na wszystkich spotkaniach

³⁹ Obaj oligarchowie posiadają fińskie obywatelstwo i inwestowali w Finlandii. *Treasury Sanctions Individuals and Entities Involved In Sanctions Evasion Related To Russia and Ukraine*, Departament Skarbu USA, 30.07.2015, <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/jl0133.aspx>

⁴⁰ T. Martikainen, A. Vihma, *Dividing the EU with energy? Unpacking Russia's energy geoeconomics*, FIIA, 1.03.2016, http://www.fia.fi/en/publication/571/dividing_the_eu_with_energy/

⁴¹ *Researcher: Horse-trading behind planned Fortum-Fennovoima deal*, YLE, 2.12.2014, https://yle.fi/uutiset/osasto/news/researcher_horse-trading_behind_planned_fortum-fennovoima_deal/7665234

⁴² T. Martikainen, K. Pynnöniemi, S. Saari, *Venäjän muuttuva rooli Suomen lähialueilla*, FIIA, 30.08.2016, http://www.fia.fi/en/publication/607/venajan_muuttuva_rooli_suomen_lahialueilla/

fińsko-rosyjskich na szczęblu prezydentów i premierów strona fińska porusza kwestię ochrony środowiska w Morzu Bałtyckim (duże zanieczyszczenie wód Zatoki Fińskiej jest spowodowane składowiskiem odpadów Krasnyj Bor pod Petersburgiem) i w Arktyce (ograniczanie emisji CO₂).

(3) Zagrożenia militarne. Mimo korzystnych zmian w środowisku bezpieczeństwa Finlandii po rozpadzie ZSRR, obejmujących przywrócenie niepodległości państw bałtyckich i militarne osłabienie Rosji, Finlandia nie przestała postrzegać Moskwy jako strategicznego wyzwania i zagrożenia dla swojej suwerenności. Finlandia dzieli z Rosją 1340 km granicy, przebiegającej wzdłuż militarnie ważnych dla Kremla obszarów – Petersburga (dowództwo marynarki wojennej) i Półwyspu Kolskiego (baza Floty Północnej). Ponadto rozszerzenie NATO o Polskę i państwa bałtyckie przesunęło granicę między Sojuszem a Rosją bliżej południowych wybrzeży Finlandii.

Fińscy politycy i wojskowi oficjalnie deklarują, że nie ma bezpośredniego zagrożenia rosyjską agresją, ale cały potencjał militarny Finlandii od końca zimnej wojny rozwijany jest pod kątem prowadzenia operacji obronnej w przypadku rosyjskiego ataku. Utrzymanie armii poborowej skoncentrowanej na obronie własnego terytorium i dużego potencjału mobilizacyjnego świadczy o tym, że Finlandia nie wyklucza możliwości klasycznej inwazji lądowej (z kluczową rolą obrony na kierunku Przesmyku Karelskiego). Jednak fińscy eksperci zauważają, że potencjalny konflikt w regionie nordycko-bałtyckim prawdopodobnie oznaczałby przede wszystkim rosyjskie uderzenia na bazy morskie i lotnicze w Finlandii w celu uniemożliwienia ich wykorzystania przez NATO, np. do pomocy państwom bałtyckim. Nie wykluczają też możliwości działań destabilizacyjnych według schematu aneksji Krymu, np. na zdemilitaryzowanych Wyspach Alandzkich⁴³. Zdaniem ekspertów wojna fińsko-rosyjska, niebędąca częścią szerszego konfliktu Rosja-NATO, jest jednak mało prawdopodobna.

Finlandia zaniepokojona jest wzrostem potencjału militarnego Rosji i obserwowaną w ostatnich latach jej zwiększoną aktywnością militarną w pobliżu fińskich granic. Obejmuje ona intensyfikację ćwiczeń wojskowych, reaktywację brygady zmechanizowanej w Alakurtti (50 km od granicy z Finlandią) i naruszenia fińskiego terytorium przez rosyjskie samoloty (w 2015 roku wykryto też

⁴³ Status archipelagu utrudnia jego obronę, co było przedmiotem debaty w Finlandii w latach 90. i po aneksji Krymu. J. Gotkowska, P. Szymański, *Szwedzkie i fińskie obawy o wyspy na Bałtyku*, „Analizy OSW”, 26.10.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-10-26/szwedzkie-i-finskie-obawy-o-wyspy-na-baltyku>

obcą aktywność podwodną w fińskim morzu terytorialnym). Finlandia odczytuje to jako ostrzeżenie przed zbyt daleko idącą współpracą wojskową z NATO i USA oraz demonstrację zdolności do zablokowania ewentualnego współdziałania z NATO w przypadku konfliktu w regionie. Rosja definiuje fińsko-natowską współpracę wprost jako zagrożenie dla własnego bezpieczeństwa i deklaruje, że członkostwo Finlandii w NATO przyniosłoby dostosowanie rosyjskiego potencjału militarnego do nowej sytuacji⁴⁴. Moskwie zależy na budowaniu niepewności co do jej reakcji na zmiany układu sił w regionie nordycko-bałtyckim, co ma utrwaląć *status quo* w kwestii bezaliansowości Finlandii.

Badania opinii publicznej pokazują, że w wyniku rosyjskiej agresji na Ukrainę w fińskim społeczeństwie wzrosło poczucie zagrożenia ze strony Rosji, chociaż za większe zagrożenie uznaje się terroryzm, przestępczość zorganizowaną, kryzys gospodarczy czy globalne ocieplenie⁴⁵. Odległe miejsce zagrożenia rosyjskiego w sondażu z jednej strony wynika z tego, że temat ten jest pomijany w debacie publicznej, z drugiej z przyzwyczajenia do sąsiedztwa z Rosją i zaufania do własnych instytucji państwowych, w szczególności armii (najwyższe w UE).

⁴⁴ S. Blank, *General Makarov Makes Incendiary Remarks in Finland*, „Eurasia Daily Monitor”, 18.07.2012, <https://jamestown.org/program/general-makarov-makes-incendiary-remarks-in-finland/>

⁴⁵ J. Raeste, J. Saarinen, *Suomalaisten Venäjän-pelko kaksin-kertaistunut neljässä vuodessa*, „Helsingin Sanomat”, 27.09.2014, <http://www.hs.fi/kotimaa/a1411744065107>; *Finns' opinions on foreign and security policy, national defence and security*, Ministerstwo Obrony Finlandii, listopad 2017, http://www.defmin.fi/files/4062/Finns_opinions_on_Foreign_and_Security_Policy_National_defence_and_security_november_2017.pdf

III. KOOPERATYWNA BEZALIANŚCOWOŚĆ

W czasie zimnej wojny polityka bezpieczeństwa Finlandii, deklarującej neutralność, realizowana była przede wszystkim za pomocą dyplomacji. Obok budowy zaufania w stosunkach z ZSRR oznaczało to zaangażowanie w system ONZ, przejawiające się m.in. aktywnością w operacjach pokojowych. Finlandia wykorzystywała rozpad ZSRR do przyspieszonej integracji z Zachodem, obejmującej współpracę z NATO w ramach Partnerstwa dla Pokoju od 1994 roku i członkostwo w UE od 1995 roku. Spowodowało to porzucenie koncepcji neutralności na rzecz bezalianśowości, czyli pozostawania poza sojuszami i dowolnego kształtowania polityki w razie konfliktu⁴⁶.

Polityka bezpieczeństwa Finlandii opiera się na czterech filarach: bezalianśowości, inwestycjach we własne zdolności obronne, dobrych stosunkach z Rosją i współpracy wojskowej z zachodnimi partnerami, do której Helsinki przywiązują szczególną wagę po aneksji Krymu w 2014 roku. We współpracy tej Finlandia widzi przede wszystkim możliwość zwiększania własnego potencjału militarnego, nie zaś dążenie do przystąpienia do Sojuszu. Jednak w Finlandii część lewicy i centrum sprzeciwia się rozszerzaniu współpracy obronnej z USA i NATO w reakcji na wzrost napięć w regionie, postulując utrzymywanie równowagi między Wschodem i Zachodem. W perspektywie kolejnej dekady najbardziej prawdopodobnym scenariuszem jest kontynuowanie przez Finlandię polityki bezalianśowości, przy faktycznym pogłębianiu współpracy wojskowej ze Szwecją, USA, NATO oraz w ramach UE. Główne motywacje dla tej strategii kooperatywnej bezalianśowości pozostaną niezmiennie – niedostateczne wydatki obronne i zagrożenie rosyjskie.

1. Współpraca ze Szwecją

Zimnowojenny podział Europy uniemożliwiał rozwój szwedzko-fińskiej współpracy wojskowej, gdyż Szwecja była częścią Zachodu. Od lat 90. współpraca dwustronna napotykała barierę w postaci odmiennej percepcji zagrożeń i rozwijania różnych modeli obronnych – ekspedycyjnego w Szwecji i nastawionego na obronę własnego terytorium w Finlandii. Punkt ciężkości stanowiła współpraca marynarek wojennych i w operacjach zarządzania kryzysowego⁴⁷. W 2003 roku

⁴⁶ Obecnie rządowe dokumenty zawierają stwierdzenie, że Finlandia nie jest członkiem sojuszu wojskowego.

⁴⁷ Ch. Salenius-Pasternak, *Deeper defence cooperation: Finland and Sweden together again?*, FIIA, 3.12.2017, http://www.fiia.fi/fi/publication/459/deeper_defence_cooperation/

oba państwa rozpoczęły organizację transgranicznych ćwiczeń sił powietrznych. Do intensyfikacji współpracy wojskowej przyczyniły się najpierw kryzys finansowy (poszukiwanie oszczędności, wspólne projekty w ramach NORDEFCO od 2009 roku), a następnie aneksja Krymu, po której Szwecja skoncentrowała się na bezpieczeństwie regionalnym. Współpracy sprzyjają też bezaliansowość obu państw oraz brak politycznych kontrowersji – bliższe więzy obronne ze Szwecją popiera 94% Finów⁴⁸.

Finlandia poprzez dwustronną współpracę chce zwiększyć możliwość koordynacji działań w przypadku kryzysu lub konfliktu, gdyż od Szwecji w dużym stopniu zależy powodzenie fińskiej operacji obronnej. Państwo to byłoby w stanie najszybciej udzielić militarnego wsparcia Finlandii oraz zagwarantować tranzyt pomocy wojskowej. Terytorium Szwecji mogłoby też zapewnić głębię strategiczną fińskim siłom zbrojnym, głównie lotnictwu (uzupełnianie paliwa i amunicji w szwedzkich bazach) i marynarce. Współpraca tych dwóch rodzajów sił zbrojnych obu państw jest po 2014 roku najintensywniejsza, co przekłada się na duży poziom interoperacyjności, włączając ćwiczenia według scenariusza wspólnych działań obronnych⁴⁹. Chociaż fińsko-szwedzkie porozumienia o współpracy wojskowej przewidują możliwość wzajemnego wykorzystywania baz powietrznych i morskich, to regulują one współpracę obronną w czasie pokoju i nie wynikają z nich zobowiązania na czas wojny⁵⁰.

Zacieśnianie współpracy militarnej ze Szwecją będzie miało coraz większe znaczenie w polityce obronnej Finlandii (niewykorzystany potencjał ma zwłaszcza współpraca wojsk lądowych). Dwustronny sojusz obronny nie jest jednak obecnie rozważany ani w Helsinkach⁵¹, ani w Sztokholmie, który alternatywę dla

⁴⁸ *Finns' opinions...*, listopad 2017, op. cit.

⁴⁹ Przykładem są ćwiczenia Northern Coast i Ruska z 2017 roku. *Northern Coasts exercise to deepen the bilateral cooperation between Finland and Sweden (FISE)*, Siły Zbrojne Finlandii, 12.09.2017, http://merivoimat.fi/en/article/-/asset_publisher/northern-coasts-harjoitukseissa-syvennetaan-fise-yhteistyota; *Ruska 17 and Baana 17 exercises taking place in October*, Siły Zbrojne Finlandii, 22.09.2017, http://ilmavoimat.fi/en/article/-/asset_publisher/ilmaoperaatioharjoitus-ruska-17-ja-lentotoimintaharjoitus-baana-17-jarjestetaan-lokakuussa

⁵⁰ Zakładają one też utworzenie wspólnej morskiej grupy zadaniowej (do 2023 roku), współpracę w zwalczaniu okrętów podwodnych (np. skoordynowany zakup torped firmy Saab Dynamics Ab) oraz wypracowanie koncepcji wspólnej brygady wojsk lądowych (do 2020 roku). *Final reports on deepened defence cooperation between Finland and Sweden*, Szwedzki rząd, 19.05.2015, <http://www.government.se/49baf3/globalassets/government/dokument/forsvarsdepartementet/final-reports-on-deepened-defence-cooperation-between-finland-och-sweden.pdf>

⁵¹ Chociaż wizję takiego sojuszu lansują niektórzy fińscy politycy i popiera ją około połowy obywateli: *Poll shows support for military union with Sweden*, YLE, 23.03.2014, http://yle.fi/uutiset/osasto/news/poll_shows_support_for_military_union_with_sweden/7151598

bezaliansowości widzi raczej w NATO. Powodem jest też wciąż niedostateczne zaufanie między oboma państwami i niedostateczny walor odstraszający takiego sojuszu. Nie wyklucza to jednak wspólnego planowania obronnego w przyszłości bez przyjmowania formalnych zobowiązań sojuszniczych. Na skali współpracy wojskowej między Szwecją a Finlandią w perspektywie kolejnych trzech dekad w znacznym stopniu zaważy wybór nowego myśliwca przez Helsinki. Szwecja z pewnością będzie wykorzystywać argument o interoperacyjności i o możliwości wykorzystania szwedzkich baz do lobbowania za wyborem przez Finlandię szwedzkiego samolotu JAS 39 Gripen.

2. Współpraca z USA

W zimnowojennym układzie sił nie było miejsca na współpracę militarną Finlandii i USA. Sytuacja ta uległa zmianie tuż po rozpadzie ZSRR, kiedy Finlandia pozyskała 62 amerykańskie myśliwce F-18 (1992). USA stały się tym samym strategicznym partnerem w modernizacji lotnictwa taktycznego Finlandii, co nadal przekłada się na współpracę w szkoleniu pilotów, ćwiczeniach i modernizacji maszyn. Niewielkie zapasy amunicji sprawiają, że w przypadku konfliktu dostawy z USA miałyby kluczowe znaczenie dla fińskich sił powietrznych (rodzimy przemysł obronny pracuje głównie na potrzeby wojsk lądowych). Współpracą z USA w coraz większym stopniu zainteresowane są też marynarka wojenna (uzbrojenie dla okrętów) oraz wojska lądowe (modernizacja artylerii).

Choć po 1990 roku Finlandia zrealizowała około połowy zagranicznych zakupów uzbrojenia i sprzętu wojskowego w USA, nie przekładało się to na szerszą współpracę obronną⁵². Z jednej strony powodami były brak członkostwa Finlandii w NATO i koncentracja USA na zaangażowaniu militarnym poza Europą (głównie Bliski Wschód). Z drugiej strony pogłębianie współpracy obronnej z USA napotykało opór polityczny, szczególnie ze strony fińskiej centrolewicy, motywowany antyamerykanizmem i niechęcią do zadrażniania stosunków z Rosją⁵³.

W ostatnich latach ograniczenia te są stopniowo przełamywane w rezultacie wzrostu potencjału militarnego Rosji. Zwiększenie amerykańskiej obecności wojskowej w państwach bałtyckich i Polsce od 2014 roku wzmocniło w Finlandii

⁵² Praca zbiorowa, *NATO's Northeastern Flank – Emerging Opportunities for Engagement*, RAND Corporation, 2017, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1467.html, s. 209.

⁵³ Finlandia nie uczestniczy w amerykańskich programach finansowania zagranicznych sił zbrojnych Foreign Military Financing i partnerstwa z Gwardią Narodową.

postrzeganie USA jako gwaranta *status quo* w regionie nordycko-bałtyckim. Z kolei dla USA znaczenie Finlandii wzrosło w kontekście możliwości monitorowania rosyjskiej aktywności militarnej na Dalekiej Północy i gwarantowania bezpieczeństwa państw bałtyckich⁵⁴. Finlandia chce wykorzystać zwiększenie amerykańskiej obecności wojskowej w regionie do intensyfikacji współpracy z USA w zakresie dwu- i wielostronnych ćwiczeń oraz podnoszenia poziomu interoperacyjności – głównie sił powietrznych, a od niedawna także wojsk lądowych. W 2016 roku kompania piechoty zmechanizowanej USA po raz pierwszy uczestniczyła w ćwiczeniach wojskowych na terytorium Finlandii (Arrow 2016). Ponadto Finlandia zaprosiła USA do udziału w planowanych na 2021 rok dużych ćwiczeniach obrony kraju, które mają być wzorowane na szwedzkich ćwiczeniach Aurora 2017⁵⁵. Wzrosło też fińskie zaangażowanie w ćwiczenia wojskowe USA w regionie (Saber Strike, BALTOPS), a w 2016 roku oba państwa podpisały deklarację o woli zacieśniania współpracy obronnej⁵⁶. Wszystko to ma sygnalizować Rosji, że bezaliansowa Finlandia jest częścią Zachodu i *de facto* północnym przedłużeniem wschodniej flanki NATO. Współpracę wojskową z USA popiera 59% Finów (przeciwnych jest 35%)⁵⁷.

W przyszłości fińsko-amerykańska współpraca wojskowa będzie obejmować coraz bardziej zaawansowane ćwiczenia wojskowe i dalsze zaangażowanie w modernizację sił zbrojnych Finlandii. USA oferują Finlandii sprzedaż pocisków przeciwrakietowych i przeciwlotniczych (ESSM) oraz przeciwokrętowych (Harpoon) dla marynarki wojennej i artylerii nadbrzeżnej⁵⁸, a także nowego myśliwca dla sił powietrznych (F-35 lub Super Hornet).

⁵⁴ Finlandia buduje swoją pozycję w stosunkach z USA również poprzez zaangażowanie ekspedycyjne (100 żołnierzy w irackim Kurdystanie w ramach amerykańskiej koalicji przeciwko Państwu Islamskiemu).

⁵⁵ Udział sił USA w tego typu ćwiczeniach będzie przełomem w fińskiej polityce obronnej.

⁵⁶ J. Gotkowska P. Szymański, *Proamerykańska bezaliansowość. Szwecja i Finlandia rozszerzają współpracę wojskową z USA*, „Komentarze OSW”, 1.04.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2016-04-01/proamerykanskie-bezaliansowosc-szwecja-i-finlandia-rozszerzaja>; P. Szymański, *Bliższa współpraca obronna Finlandii i USA w cieniu Su-27*, „Analizy OSW”, 12.10.2016, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-10-12/blizsza-wspolpraca-obronna-finlandii-i-usa-w-cieniu-su-27>

⁵⁷ *Finns' opinions...*, listopad 2017, *op. cit.*

⁵⁸ R. Häggblom, *No Finnish Harpoon/ESSM-order (at least for now)*, „Corporal Frisk”, 7.02.2018, <https://corporalfrisk.com/2018/02/07/no-finnish-harpoon-essm-order-at-least-for-now/>

3. Współpraca z NATO

Mimo stopniowego otwierania się na współpracę militarną z Zachodem Finlandia po zakończeniu zimnej wojny nie dążyła do członkostwa w NATO. Decydowały o tym zarówno obawy przed reakcją Moskwy i uwikłaniem się w konflikt między Rosją a Zachodem, jak i przekonanie, że po rozpadzie ZSRR w Europie uda się zbudować nowy ład bezpieczeństwa. Finlandii zależało też na kontynuacji w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa, w której po 1991 roku nie zrealizowano tak radykalnego zwrotu jak w przypadku państw byłego bloku wschodniego, gdyż jednym z filarów tożsamości międzynarodowej Finlandii jest dziedzictwo KBWE z fińską rolą pośrednika między Wschodem a Zachodem. Członkostwo w NATO popierają obecnie 2 z 9 partii w parlamencie i 22% społeczeństwa (62% jest przeciw). Co ciekawe, najmniejsze poparcie występuje wśród grupy wiekowej wkraczającej obecnie do polityki (25–34 lata)⁵⁹. Część prawicy, która uznaje wejście do NATO za inwestycję w fińskie bezpieczeństwo, podkreśla znaczenie sojuszniczych gwarancji dla odstraszenia Rosji. Natomiast centrolewica, dla której przystąpienie do NATO obniżyłoby poziom bezpieczeństwa państwa, tradycyjnie widzi w bezaliansowości czynnik przyczyniający się do stabilności w regionie. Niskie poparcie społeczne dla członkostwa jest wypadkową wielu czynników, m.in.: dziedzictwa wojny zimowej (przekonanie, że Finlandia jest w stanie obronić się sama) i zimnowojennej polityki neutralności, niechęci do udziału w odległych konfliktach i postrzegania NATO jako agresywnego sojuszu oraz marginalizacji tematu w programach partii politycznych (tym samym w kampaniach wyborczych i debacie publicznej)⁶⁰.

Mimo podziałów kolejne rządy stopniowo rozwijały coraz ściślejszą współpracę z NATO, bez ubiegania się o członkostwo w Sojuszu. Wprowadzenie natowskich standardów w fińskich siłach zbrojnych oraz udział w ćwiczeniach i operacjach zagranicznych (Bałkany, Afganistan) były ważnym narzędziem ich modernizacji. Wysoki poziom interoperacyjności z siłami NATO, demonstrowany przez udział w Siłach Odpowiedzi NATO (NRF) od 2012 roku, sprawia, że pod względem wojskowym nie ma przeszkód dla członkostwa Finlandii w Sojuszu. Helsinki chcą, aby Moskwa postrzegała je jako wiarygodną alternatywę dla fińskiej bezaliansowości i tym samym nie prowadziła polityki zagrażającej interesom bezpieczeństwa Finlandii. Dlatego Helsinki oficjalnie nie wykluczają

⁵⁹ *Finns' opinions...*, listopad 2017, op. cit.

⁶⁰ J. Gotkowska, P. Szymański, *Współpraca czy członkostwo? Szwecja i Finlandia wobec NATO*, „Prace OSW”, luty 2017, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/prace-osw/2017-03-03/wspolpraca-czy-czlonkostwo-szwecja-i-finlandia-wobec-nato>

ubiegania się o członkostwo w przypadku niekorzystnych zmian w środowisku bezpieczeństwa.

Większa koncentracja NATO na obronie zbiorowej po aneksji Krymu sprzyja przeniesieniu środka ciężkości fińsko-natowskich relacji z operacji zagranicznych na region Morza Bałtyckiego, stwarzając nowe perspektywy zacieśniania współpracy. Przykładem jest porozumienie o Host Nation Support z NATO, które daje możliwość wykorzystania terytorium lądowego, przestrzeni powietrznej i morskiej Finlandii przez NATO w czasie pokoju, w sytuacjach kryzysowych i podczas konfliktów – za każdorazową zgodą fińskiego rządu (porozumienie weszło w życie w 2016 roku). Ponadto od 2014 roku Finlandia należy do grupy pięciu uprzywilejowanych partnerów Sojuszu w ramach Enhanced Opportunities Partnership, co daje jej większe możliwości współpracy w zakresie ćwiczeń, operacji wojskowych i konsultacji na temat bezpieczeństwa w regionie⁶¹. Odbývają się one w formacie 28+2 (NATO plus Szwecja i Finlandia).

W perspektywie kolejnej kadencji parlamentu (2019–2023) Finlandia prawdopodobnie nie podejmie działań na rzecz członkostwa w NATO. Liczy się nie tylko sprzeciw Socjaldemokracji i Partii Centrum – nawet pronatowskie ugrupowania (Partia Koalicji Narodowej i Szwedzka Partia Ludowa) uznają, że ze względu na wzrost napięć między Rosją a Zachodem wniosek o członkostwo należy odłożyć w czasie. Rozwój dyskusji nad członkostwem Finlandii w NATO jest jednak w dużym stopniu zależny od przyszłości polityki bezpieczeństwa Szwecji. Szwedzki wniosek o członkostwo w NATO nasiliłby fińskie obawy przed pozostawaniem w „szarej strefie” bezpieczeństwa między NATO a Rosją, dałby silny argument jego zwolennikom w Finlandii oraz osłabił sprzeciw centrolewicy i społeczeństwa. W interesie Helsinek leży koordynacja kwestii ewentualnego członkostwa w NATO ze Szwecją, tak aby uniknąć powtórki z lat 90., kiedy szwedzki wniosek o przyjęcie do Wspólnoty Europejskiej zaskoczył Finlandię. Dodatkowym czynnikiem wpływającym na przewartościowanie podejścia do NATO w Finlandii może być dalsze wzmocnienie sojuszniczego odstraszenia w regionie nordycko-bałtyckim, coraz bardziej uwypuklające różnicę między członkami a nieczłonkami.

⁶¹ Dla Finlandii duże znaczenie ma też wymiana informacji z Sojuszem w celu budowania wspólnej świadomości sytuacyjnej.

4. Współpraca w Unii Europejskiej

Położona peryferyjnie i bezaliansowa Finlandia traktuje zacieśnianie integracji europejskiej jako inwestycję we własne bezpieczeństwo. Dlatego aktywnie uczestniczy w dyskusjach nad przyszłością wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony, która według niej powinna stać się skutecznym narzędziem podnoszenia zdolności wojskowych państw członkowskich⁶². Finlandia, posiadająca dobrze rozwinięty przemysł zbrojeniowy, widzi korzyści w utworzeniu Europejskiego Funduszu Obronnego (EDF). Helsinki aktywnie popierały zainicjowanie stałej współpracy strukturalnej (PESCO) w obszarze bezpieczeństwa i obronności, angażując się w pierwszym etapie w trzy projekty z zakresu łączności radiowej, mobilności sił (tzw. wojskowe Schengen) i cyberbezpieczeństwa⁶³. Finlandia tradycyjnie jednak sprzeciwia się przekształceniu UE w sojusz militarny. Wynika to nie tylko z fińskiej bezaliansowości i niechęci do gwarantowania bezpieczeństwa państw bałtyckich, ale również rozbieżności polityk obronnych państw członkowskich, w tym interpretacji zobowiązań wynikających z klauzuli wzajemnej pomocy i wsparcia (art. 42 ust. 7 Traktatu o Unii Europejskiej).

⁶² J. Sipilä, *Developing the EU's defence dimension is in Finland's interest*, 7.06.2017, http://vnk.fi/en/artikkeli/-/asset_publisher/paaministeri-juha-sipila-eu-n-puolustusolottuvuuden-kehittaminen-on-suomen-etu

⁶³ Projekt europejskiej bezpiecznej komunikacji radiowej (European Secure Software defined Radio), projekt redukujący ograniczenia w przemieszczaniu wojsk na terytorium UE (Military Mobility) i projekt zespołów szybkiego reagowania cybernetycznego i wzajemnej pomocy w zakresie cyberbezpieczeństwa (Cyber Rapid Response Teams and Mutual Assistance in Cyber Security). Finlandia jest ponadto obserwatorem w projekcie platformy wymiany informacji o zagrożeniach cybernetycznych i incydentach w sieci (Cyber Threats and Incident Response Information Sharing Platform). T. Wiegold, *Vollzugsmeldung: PESCO, mehr Zusammenarbeit in der Verteidigung, in Kraft (Update)*, „Augengeradeaus”, 11.12.2017, <http://augengeradeaus.net/2017/12/vollzugsmeldung-pesco-mehr-zusammenarbeit-in-der-verteidigung-in-kraft/>

IV. FIŃSKIE SIŁY ZBROJNE: MODELOWE ODSTRASZANIE CZY PAPIEROWY TYGRYS?

Z perspektywy Finlandii wojny Rosji z Gruzją i Ukrainą potwierdziły słuszność utrzymania zasady obrony totalnej i armii poborowej skoncentrowanej na obro- nie kraju⁶⁴. Równocześnie rosyjska operacja zajęcia Krymu wywołała dyskusję o słabościach fińskiego modelu obronnego, związanych z brakami finansowo- -materiałowymi i czasochłonnością procesu mobilizacji rezerwistów. W rezulta- cie Finlandia rozpoczęła inwestycje w podniesienie poziomu gotowości bojowej armii i po raz pierwszy od rozpadu ZSRR zapowiedziała zwiększenie rozwinięcia mobilizacyjnego. Fińskie siły zbrojne pozostają skadrowane i skoncentrowane na szkoleniu poborowych, co utrudnia ocenę ich realnych zdolności obronnych.

1. Armia poborowa i defensywna doktryna

Finlandia po 1991 roku utrzymała fundamenty doktryny obronnej ukształtowane w latach 50. i 60. – powszechny pobór, duży potencjał rozwinięcia mobilizacyj- nego oparty na obronie terytorialnej oraz system obrony totalnej. Argumentami za kontynuacją w kwestiach obronności były utrzymujące się poczucie zagro- żenia ze strony Rosji, społeczno-polityczne przywiązanie do poboru i kryzys gospodarczy lat 90., który zniechęcał do kosztowej profesjonalizacji sił zbroj- nych. Odróżnia to Finlandię od większości państw regionu, które na potrzeby natowskich operacji zarządzania kryzysowego od końca lat 90. inwestowały w zdolności ekspedycyjne.

Finlandia nadal uznaje armię poborową za tańszą i efektywniejszą. Za szero- kim włączeniem niewielkiej populacji (5,5 mln) w obronę kraju przemawia konieczność obrony dużego terytorium (338 km²) i długiej granicy z Rosją⁶⁵. Obowiązkowa służba wojskowa jest także ważną częścią edukacji obywatelskiej – odbywa ją ok. 70% mężczyzn z każdego rocznika (w czasach zimnej wojny było to ok. 95%). W przyszłości wyzwaniem dla fińskiej armii będzie starzenie się społeczeństwa. Mniejsza liczba poborowych może skutkować dyskusją o więk- szym otwarciu fińskich sił zbrojnych na służbę wojskową kobiet. W 2017 roku pobór popierało 81% obywateli⁶⁶.

⁶⁴ Obrona totalna to udział całości państwowych struktur i społeczeństwa w wysiłku wojennym. Bezpieczeństwo całościowe to budowanie odporności kraju na całokształt zagrożeń militar- nych i niemilitarnych poprzez współpracę cywilno-wojskową w czasie pokoju.

⁶⁵ Finlandia jest państwem o najmniejszej gęstości zaludnienia w UE.

⁶⁶ *Finns' opinions...*, listopad 2017, *op. cit.*

Finlandia wychodzi z założenia, że jako państwo peryferyjne względem swojego zaplecza cywilizacyjnego (Zachód) i graniczące z potencjalnie wrogim mocarstwem, musi stale demonstrować wolę i gotowość do obrony swojej suwerenności. Czyni to, szkoląc poborowych (ponad 20 tys. rocznie) i rezerwistów (ok. 18 tys. rocznie). Równocześnie Finlandia przewiduje taki profil inwestycji obronnych, który nie zostanie odczytany przez Rosję jako rozwijanie zdolności ofensywnych. Z perspektywy Finlandii czynnikiem odstrasającym ma być zatem przede wszystkim duży potencjał rozwinięcia mobilizacyjnego (w 2017 roku wynosił 230 tys. żołnierzy, ponad 4% społeczeństwa), podnoszący koszty ewentualnej agresji. Siły zbrojne Finlandii w czasie pokoju to struktura szkoleniowa z niewielką liczbą żołnierzy zawodowych (8 tys.) skoncentrowanych na pracy z poborowymi. Z tego wynika jednak największa słabość fińskich wojsk lądowych – niski poziom gotowości bojowej oddziałów⁶⁷. Mobilizacja rezerwistów jest czasochłonna, podczas gdy Rosja wzdłuż granicy dysponuje związkami taktycznymi mogącymi przejść do szybkich działań ofensywnych⁶⁸. Siły powietrzne i marynarka wojenna Finlandii są w większym stopniu profesjonalizowane od wojsk lądowych, przez co mają wyższy poziom gotowości bojowej.

Na stan fińskich sił zbrojnych rzutuje też niewystarczający budżet obronny. W Finlandii potrzeby wojska często ustępują innym priorytetom, np. wydatkom socjalnym, dlatego do fińskich zapowiedzi zwiększania wydatków obronnych należy podchodzić z ostrożnością⁶⁹. Ich wieloletnia stagnacja na poziomie około 1,5% PKB przekłada się na braki w uzbrojeniu i sprzęcie wojskowym, w tym na potrzeby rozwinięcia mobilizacyjnego. W ostatnich latach zmniejszeniu uległa np. liczba jednostek marynarki wojennej, a raport parlamentu z 2014 roku wskazywał na niedostateczną ilość broni przeciwpancernej czy zestawów obrony powietrznej⁷⁰.

⁶⁷ Do natychmiastowej odpowiedzi w fińskich wojskach lądowych przygotowane są tylko siły specjalne. S. Forss, L. Kiianlinna, P. Inkinen, H. Hult, *The Development of Russian Military Policy and Finland*, Akademia Obrony Narodowej Finlandii, 2013, s. 56.

⁶⁸ Mowa o brygadach zmechanizowanych: 138. w Kamienka (obwód leningradzki), 80. w Alakurtti (obwód murmański) i 200. w Pieczendze (obwód murmański).

⁶⁹ Priorytetem rządu po wyborach w 2015 roku było stopniowe zwiększanie wydatków obronnych wyłączonych z programu oszczędności. Tymczasem w latach 2016–2018 budżet obronny wzrósł zaledwie o 2,5% (z ok. 2,8 do 2,87 mld euro).

⁷⁰ *Long-term challenges of defence: final report of the parliamentary assessment group*, Fiński parlament, maj 2014, https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/julkaisut/Documents/ekj_5+2014.pdf

Najważniejszym rodzajem fińskich sił zbrojnych są wojska lądowe, dysponujące znacznym potencjałem artyleryjskim i pancernym. W czasie pokoju składają się z pięciu skadrowanych brygad (w tym arktycznej i pancernej) i dwóch pułków (sił specjalnych i do obrony Helsinek). W czasie wojny główną siłą uderzeniową wojsk lądowych ma stanowić komponent operacyjny (ok. 35 tys. żołnierzy). Zadaniem zorganizowanego terytorialnie komponentu regionalnego (ok. 125 tys. żołnierzy) jest spowalnianie przeciwnika (zob. Aneks 2). Marynarka wojenna odpowiada za zabezpieczenie morskich szlaków komunikacyjnych oraz uniemożliwienie dostępu do fińskiego wybrzeża (duże znaczenie stawiania min morskich)⁷¹. Tradycyjną rolą sił powietrznych było zapewnienie przewagi powietrznej, jednak dzięki zakończonej w 2016 roku modernizacji myśliwców F/A-18 Hornet ich zadania rozszerzone zostały o bezpośrednie wspieranie działań pozostałych rodzajów sił zbrojnych (uzyskanie możliwości rażenia celów naziemnych za pomocą pocisków JASSM oraz bomb precyzyjnych JDAM i JSOW)⁷². Jak na potencjał 5,5-milionowego kraju Finlandia dysponuje silnym lotnictwem bojowym – 62 zmodernizowanymi myśliwcami F/A-18 Hornet.

2. Adaptacja do nowych wyzwań

Mimo utrzymania kluczowych elementów doktryny obronnej fińskie siły zbrojne są reformowane pod wpływem nowych trendów w technice wojskowej i środowisku bezpieczeństwa. Najważniejszą zmianę stanowią inwestycje w zdolności ofensywne. Duże znaczenie ma również podnoszenie poziomu gotowości bojowej oraz większe otwarcie na współpracę międzynarodową.

(1) Ilość versus jakość. Po zakończeniu zimnej wojny Finlandia przeprowadzała kolejne reformy sił zbrojnych w logice odchodzenia od podejścia ilościowego na rzecz inwestycji w jakość wyszkolenia i wyposażenia żołnierzy (zob. Aneks 3). Oznaczało to stopniowe redukowanie personelu i liczby rezerwistów, które były skorelowane z kurczeniem się rosyjskiej armii po rozpadzie ZSRR. Od lat 90. Finlandia ponad dwukrotnie zmniejszyła wielkość sił zbrojnych w czasie

⁷¹ Dla Finlandii transport przez Morze Bałtyckie ma kluczowe znaczenie, gdyż około 90% jej eksportu i 80% importu odbywa się drogą morską. H. Haapavaara, *Merivoimille neljä 105-metristä korvettia – 1,2 miljardilla suurimmat alukset sitten panssarilaiva Ilmarisen ja Väinämöisen*, „Tekniikka & Talous”, 17.01.2018, <https://www.tekniikkatalous.fi/tekniikka/metalli/merivoimille-nelja-105-metrista-korvettia-1-2-miljardilla-suurimmat-alukset-sitten-panssarilaiva-ilmarisen-ja-vainamoisen-6696642>

⁷² *All Finnish Air Force's Hornets Upgraded to MLU 2*, Siły Zbrojne Finlandii, 16.12.2016, http://ilma-voimat.fi/en/article/-/asset_publisher/kaikki-ilmavoimien-hor-netit-on-nyt-paivitetty-mlu-2-tasoon

wojny – z 530 do 230 tys. żołnierzy. Przyczyniła się do tego też konieczność poszukiwania oszczędności budżetowych, kluczowa w przypadku najgłębszej reformy z lat 2013–2014 przeprowadzonej po kryzysie finansowym. Rozwinięcie mobilizacyjne zmniejszono wtedy z 358 do 230 tys. żołnierzy, co w największym stopniu dotknęło wojska lądowe, których wielkość w czasie wojny uszczuplono z 265 do 160 tys. Redukcji uległ też personel zawodowy (z 15 do 12,3 tys., włączając pracowników cywilnych), skala ćwiczeń żołnierzy rezerwy (z 25 do 18 tys. rezerwistów rocznie) oraz ogólna liczba struktur w siłach zbrojnych (z 51 do 32), m.in. dzięki komasacji oddziałów, centralizacji logistyki i likwidacji jednego szczebla dowodzenia (tj. 4 dowództw regionalnych, których kompetencje przejęły brygady)⁷³.

Analogiczny trend widoczny jest w wyposażeniu sił zbrojnych. Finlandia stopniowo wycofuje lub modernizuje uzbrojenie i sprzęt wojskowy z okresu zimnej wojny (głównie poradzieckie), koncentrując się na pozyskiwaniu mniejszej ilości bardziej zaawansowanych technologicznie systemów. Ze względu na ograniczenia budżetowe preferuje zakupy z rezerw innych armii (np. czołgi Leopard od Niemiec i Holandii, wyrzutnie rakiet MLRS od Holandii, haubic armaty K9 od Korei). Rzadziej decyduje się na pozyskanie nowego sprzętu, jak w przypadku zastąpienia radzieckich systemów obrony powietrznej Buk norwesko- amerykańskim NASAMS2. Ogólnie fińskie wojska lądowe dysponują ograniczoną liczbą nowoczesnego uzbrojenia i sprzętu (głównie dla sił operacyjnych) i wciąż dużym arsenałem zimnowojennym (głównie dla sił regionalnych). Od 2021 roku Finlandia będzie przeznaczać na zakup uzbrojenia i sprzętu wojskowego dodatkowe 150 mln euro rocznie. W kolejnej dekadzie Helsinki planują pozyskanie nowych wielozadaniowych okrętów (1,2 mld euro) i myśliwców (7–10 mld euro). Te ambitne programy modernizacyjne mają do roku 2022 wywindować budżet obronny do poziomu 2% PKB (zwiększając dług publiczny). W ich realizacji Finlandia będzie prawdopodobnie chciała rozłożyć akcenty między zakupami w Szwecji i USA. Ogromne jak na Finlandię koszty obu przetargów zwiększają ryzyko opóźnień planowanych inwestycji.

Wojna rosyjsko-ukraińska wywołała w Finlandii dyskusję nad zasadnością zakończonej w 2014 roku reformy armii. W rezultacie Finlandia w czerwcu 2017 roku przyjęła nowy dokument planowania strategicznego (Rządowy

⁷³ Kokonaisarvio puolustusvoimauudistuksesta valmistunut, Ministerstwo Obrony Finlandii, 31.10.2016, http://www.defmin.fi/ajankohtaista/tiedotteet/kokonaisarvio_puolustusvoimauudistuksesta_valmistunut.8043.news; P. Felstead, *Northern composure*, „Jane’s”, 2017, http://www.janes.com/images/assets/660/69660/Northern_composure.pdf

raport obronny), na mocy którego potencjał mobilizacyjny został podniesiony do 280 tys. żołnierzy, co wzmocnić ma głównie komponent regionalny⁷⁴. Znaczenia tej korekty reformy nie należy jednak przeceniać, gdyż zwiększenie sił zbrojnych w czasie wojny osiągnięte zostanie częściowo poprzez dodanie do rozwinięcia mobilizacyjnego niewliczanych dotychczas poborowych i straży granicznej. Nie rozwiązuje to też problemu niedostatecznej liczby żołnierzy zawodowych (w fińskiej armii ok. 600 etatów pozostaje nieobsadzonych ze względu na oszczędności budżetowe) i stawia pytania o możliwość zapewnienia wystarczającego uzbrojenia i sprzętu wojskowego dla zmobilizowanych rezerwistów. Możliwe, że postęp technologiczny oraz nadmierne obciążenie komponentu zawodowego szkoleniem poborowych wymuszą na Finlandii zwiększenie liczby żołnierzy zawodowych.

(2) Konflikt konwencjonalny a hybrydowy. Fińska armia koncentruje się na rozwijaniu zdolności do odparcia konwencjonalnego ataku. Jednak wnioski z operacji krymskiej sprawiły, że zaczęła przywiązywać większą wagę do przeciwdziałania zagrożeniom hybrydowym. W ramach tego wzmocniła straż graniczną (personel, uzbrojenie, nowe uprawnienia), zaktualizowała program ćwiczeń, wprowadziła szereg zmian w prawie, umożliwiających szybszą reakcję na pojawienie się grup dywersyjnych oraz wyłączenie nieruchomości w pobliżu obiektów wojskowych, gdy zachodzi podejrzenie, że mogą one zostać wykorzystane przeciw potencjałowi obronnemu państwa. Ważnym narzędziem podnoszącym odporność na agresję hybrydową ma być utworzone w 2017 roku w Helsinkach Europejskie Centrum Przeciwdziałania Zagrożeniom Hybrydowym dla członków NATO i UE.

(3) Gotowość bojowa. Choć dyskusje o konieczności zwiększenia poziomu gotowości bojowej sił zbrojnych toczyły się od dawna, dopiero ostatnie lata przyniosły szereg nowych rozwiązań w tym obszarze⁷⁵. Objęły one aktualizację bazy danych rezerwistów (900 tys.), zwiększenie liczby ćwiczeń żołnierzy rezerwy (w latach 2012–2014 z powodu braków budżetowych obejmowały one tylko 4–5 tys. rezerwistów rocznie, obecnie 18 tys.) i dostosowanie dodatkowych baz powietrznych dla dyżurnych par myśliwców (QRA). Ponadto od 2016 roku prezydent ma prawo do powołania na niezapowiedziane ćwiczenia do 25 tys.

⁷⁴ *Government's Defence Report*, Fiński rząd, 16.02.2017, https://www.defmin.fi/files/3688/J07_2017_Governments_Defence_Report_Eng_PLM_160217.pdf

⁷⁵ P. Järvenpää, *Preparing for the worst: conscription and reserve forces in the Nordics*, ICDS, październik 2016, http://www.icds.ee/fileadmin/media/icds.ee/failid/ICDS_Analysis_-_Preparing_for_the_Worst_-_Pauli_Jarvenpaa.pdf

rezerwistów (bez wymaganego trzymiesięcznego wyprzedzenia). Ten kierunek wzmacniania zdolności obronnych zawiera też Rządowy raport obronny, który wydziela część poborowych do szybkiego uzupełniania oddziałów w razie kryzysu lub konfliktu. Ich służba wojskowa została wydłużona z 6 do 12 miesięcy. Od 2018 roku Finlandia będzie przeznaczać dodatkowe 55 mln euro rocznie na podnoszenie poziomu gotowości bojowej armii. Powyższe zmiany mają na celu zniwelowanie rosyjskiej przewagi zaskoczenia w razie konfliktu i zwiększenie elastyczności w reagowaniu na działania nieregularne.

(4) Zdolności ofensywne/odwetowe. Odejściem od zasady rozwijania *stricte* defensywnych zdolności jest zakup 70 amerykańskich pocisków manewrujących JASSM (powietrze–ziemia) w 2012 roku, zintegrowanych już z fińskimi Hornetami. Mają one zasięg do 350 km, co dla Finlandii po raz pierwszy w historii oznacza możliwość niszczenia celów na zapleczu sił przeciwnika. W tym samym czasie Finlandia przeprowadziła modernizację wyrzutni rakietowych MLRS, umożliwiającą użycie amunicji kierowanej GMLRS o zasięgu do 70 km oraz pocisków balistycznych ATACMS do 165 km (zakup odłożony). Dotychczas są to jedyne działania Finlandii, które można uznać za budowę własnych zdolności ofensywnych⁷⁶. Możliwości w tym zakresie są ograniczone przez braki budżetowe.

(5) Współpraca międzynarodowa. Fińskie siły zbrojne, do niedawna kierujące się zasadą samodzielnej obrony, w coraz większym stopniu otwierają się na możliwość otrzymania i udzielania pomocy militarnej. Mowa nie tylko o porozumieniu Host Nation Support z NATO, ale też zmianach w prawie z czerwca 2017 roku, które umożliwiają Finlandii zwrócenie się o wsparcie wojskowe do innego państwa, UE i organizacji międzynarodowej. Równocześnie Finlandia będzie mogła wysłać żołnierzy za granicę z mandatem do użycia siły celem pomocy innemu państwu⁷⁷. Dla fińskiej polityki obronnej są to istotne zmiany, gdyż dotychczas prawo pozwalało na użycie sił zbrojnych tylko w trzech przypadkach: obrony terytorium, wsparcia działań administracji publicznej i udziału w operacjach zarządzania kryzysowego. Prace nad zmianą stosownych ustaw ciągnęły się od 2009 roku, przyspieszając po aktywowaniu przez Francję klauzuli wzajemnej pomocy Traktatu z Lizbony (art. 42.7) w wyniku zamachów terrorystycznych w 2015 roku.

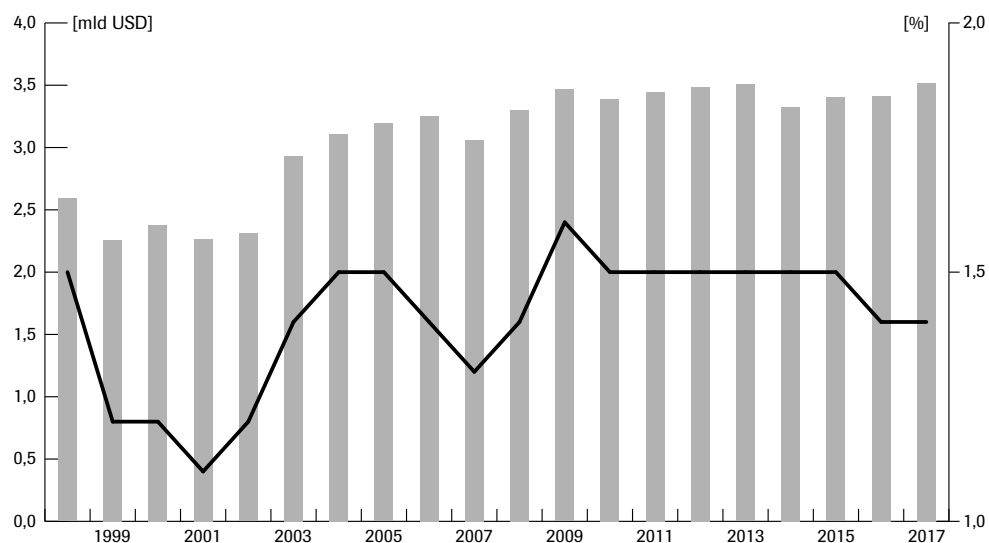
PIOTR SZYMAŃSKI

⁷⁶ W marynarce takie zdolności zapewniłby zakup pocisków Harpoon (RGM-84Q-4 Harpoon Block II Plus ER).

⁷⁷ Decyzje w tym zakresie podejmują prezydent we współpracy z rządem po konsultacjach z parlamentem (komisją do spraw zagranicznych).

ANEKSY

Aneks 1. Wydatki obronne Finlandii jako w mld USD i jako proc. PKB

Źródło: SIPRI Military Expenditure Database, SIPRI, <https://www.sipri.org/databases/milex>

Aneks 2. Siły zbrojne Finlandii w 2017 roku*

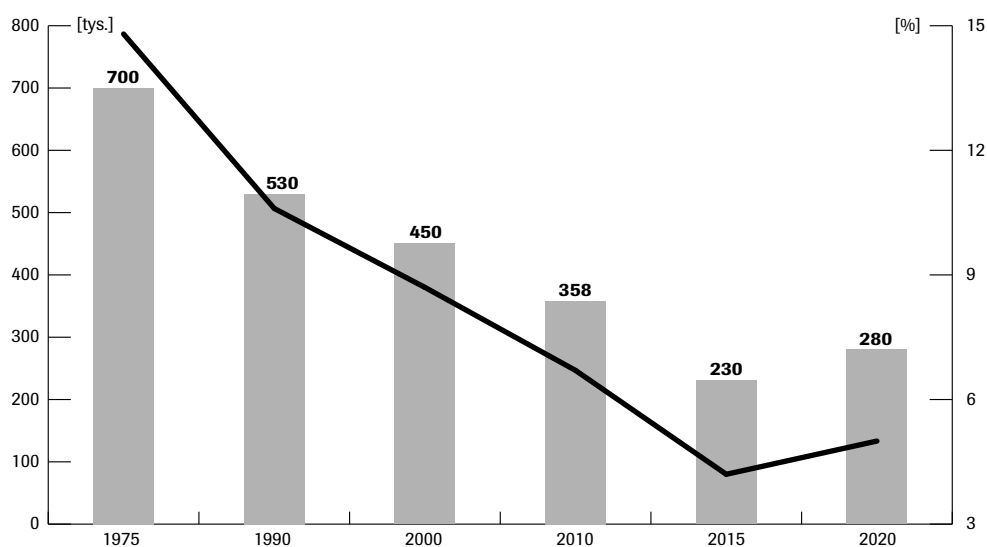
	Wojska lądowe	Marynarka wojenna	Siły powietrzne	Łącznie
Żołnierze zawodowi i pracownicy cywilni	4300 (w tym cywilni - 800)	1400 (w tym cywilni - b.d.)	2000 (w tym cywilni - b.d.)	12 300 (w tym cywilni - 4 300)
Poborowi**	20 000	3400	1300	25 000
Rozwinięcie na czas wojny	160 000	20 000	24 000	230 000***
Najważniejsze uzbrojenie i sprzęt wojskowy	<p>Czołgi (180): 100 x Leopard 2A4, 80 x Leopard 2A6</p> <p>Wozy bojowe (212): 110 x BMP 2, 102 x CV9030 FIN</p> <p>Pojazdy opancerzone (709), w tym:</p> <p>339 x MT-LBV, 260 x Sisu XA-180/185</p> <p>Transportery gąsienicowe (1200)</p> <p>Wozy dowodzenia (161)</p> <p>Pojazdy wsparcia (24)</p> <p>Działa i haubice (775), w tym: 471 x haubica holowana D30, 132 x armata polowa K83/K98, 72 x samobieżna haubicoarmata 2S1</p> <p>Moździerz (716): 698 x moździerz KRH 92, 18 x samobieżny moździerz AMOS</p> <p>Wyrzutnie rakiet (75): 41 x M270 MLRS, 34 x RM70</p> <p>Broń przeciwpancerna: granatniki M72 LAW, ręczne wyrzutnie ppk MBT LAW, ppk Spike i TOW 2</p> <p>Nazemne środki obrony powietrznej: 24 x NASAMS2, pociski przeciwlotnicze Crotale, ppzr Stinger i RBS70 (ASRAD-R)</p> <p>Śmigłowce (27), w tym: 20 x transportowe NH90</p> <p>Bezzałogowce (11): 11 x rozpoznawcze ADS 95 RANGER</p>	<p>Kutry rakietowe (8)</p> <p>Stawiacze min (5)</p> <p>Trałowce (13)</p> <p>Kutry transportowe (51)</p> <p>Jednostki wsparcia i logistyczne (29)</p>	<p>Mysliwce (62): 7 x F/A-18 D, 55 x F/A-18 C</p> <p>Treningowe (74)</p> <p>Transportowe (9), w tym: 3 x CASA C-295M</p> <p>Walka elektroniczna, rozpoznawanie, patrol morskie (3): 3 x Learjet 35 A/S</p>	

* Opracowane na podstawie strony internetowej Sił Zbrojnych Finlandii, <http://puolustusvoimat.fi/etusivu>, <http://puolustusvoimat.fi/en/exchange-of-information> oraz The Military Balance 2016, IISS, Londyn 2016, s. 92-94.

** Liczba poborowych szkolonych rocznie.

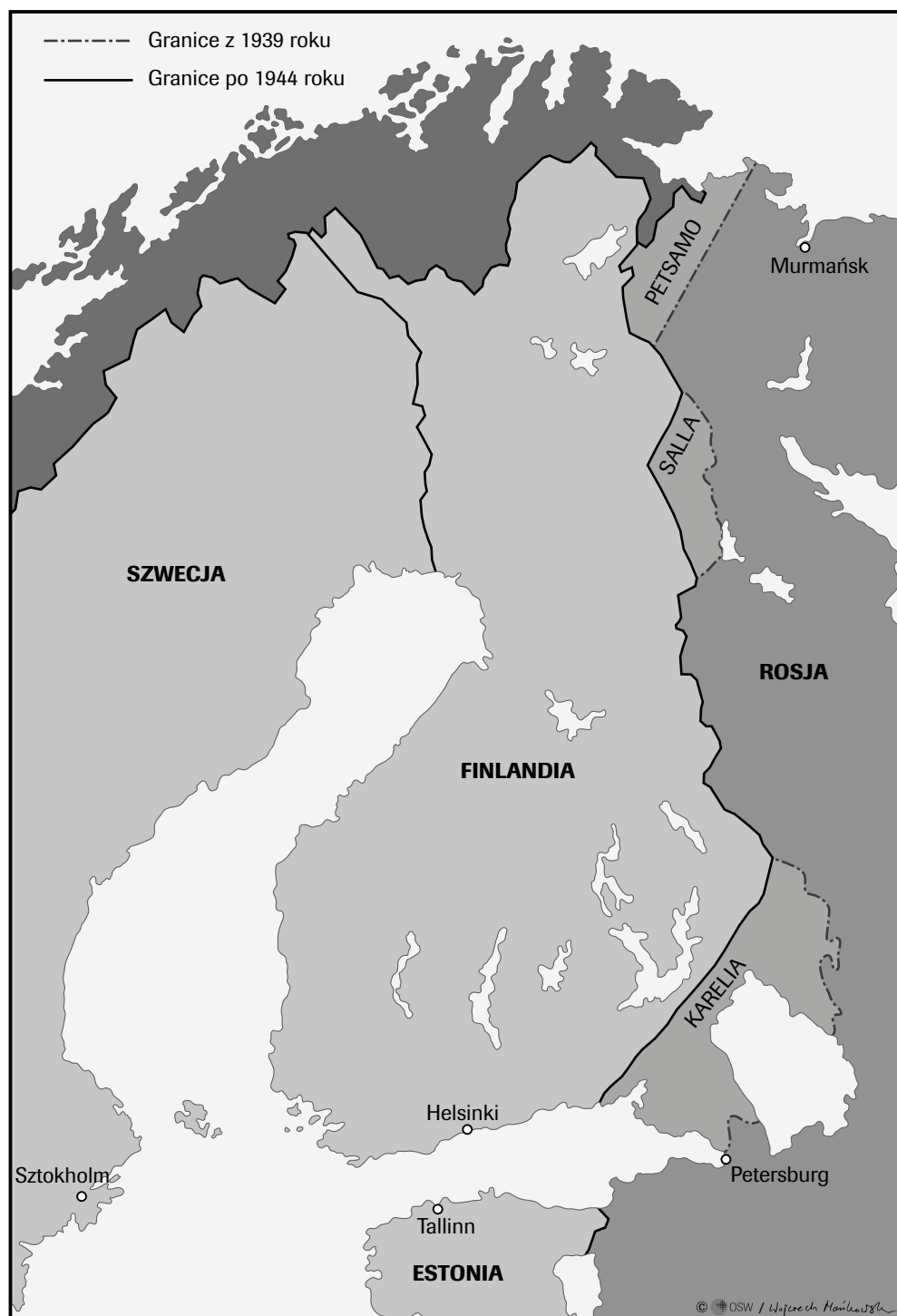
*** Do potencjału mobilizacyjnego, poza trzema rodzajami sił zbrojnych, wlicza się dodatkowo np. logistykę.

Aneks 3. Potencjał mobilizacyjny Finlandii w tys. żołnierzy i jako proc. populacji

Źródło: P. Visuri, *Evolution of the Finnish Military Doctrine, 1945-1985*, Finnish Defence Studies, War College, Helsinki 1990; R. Penttilä, *Finland's search for security through defence, 1944-89*, Londyn 1991; *Population*, Urząd Statystyczny Finlandii, https://www.stat.fi/til/vrm_en.html; *The Military Balance*, IISS

Aneks 4. Straty terytorialne Finlandii w wyniku II wojny światowej

Źródło: R. Penttilä, *Finland's search for security through defence, 1944-89*, Londyn 1991